

N:o 47.

Kongl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen med förslag till förordning om ändrad lydelse af vissa paragrafer i grufvestadgan den 16 maj 1884; gifven Stockholms slott den 9 mars 1894.

Med öfverlemnande af de i ämnet inom statsrådet och högsta domstolen förda protokoll vill Kongl. Maj:t härmed i nåder inhemta Riksdagens yttrande öfver närlagda förslag till förordning om ändrad lydelse af vissa paragrafer i grufvestadgan den 16 maj 1884.

Kongl. Maj:t förblifver Riksdagen med all Kongl. nåd och ynnest städse välbevågen.

- O S C A R.

V. L. Groll.

Förslag

till

förordning om ändrad lydelse af vissa paragrafer i grufvestadgan den 16 maj 1884.

Häri genom förordnas, med upphäfvande af nådiga kungörelsen rörande inmutning å kronojord den 19 augusti 1889, att nedannämnda paragrafer i grufvestadgan den 16 maj 1884 skola erhålla följande ändrade lydelse.

3 §.

1 mom. Å område, beläget på mindre afstånd än två hundra meter från boningshus eller från annan åbyggnad, der den är uppförd vid gård, eller från tomtplats eller trädgård, vare inmutning ej tillåten, utan tillstånd af såväl egaren till byggnaden, tomtplatsen eller trädgården som den, hvilken dertill har nyttjanderätt; dock att inom utmål befintliga byggnader, hvilka erfordras för grufdriften, ej må utgöra hinder för inmutning.

Inmutning må ej ske å kyrkogård eller begravningsplats, ej heller, utan tillstånd af vederbörande myndighet eller styrelse, å område på mindre afstånd än trettio meter från sådan jernväg eller kanal, som är upplåten för allmän trafik.

2 mom. Inmutning vare ock förbjuden å förut inmutadt område samt å utmål, så länge rättigheten till området eller utmålet blifvit behörigen försvarad.

5 §.

Öfver inkommen ansökning om mutsedel skall bergmästaren ofördröjligen och senast trettio dagar efter mottagandet meddela skriftligt

beslut. Finner bergmästaren nödigt infordra ytterligare upplysning i afseende å arten af den angifna mineralanledningen, inmutningspunktens läge eller annan för mutsedelns utfärdande erforderlig omständighet, ege han förelägga sökanden att dermed inkomma inom viss lämplig tid, räknad från den dag beslutet gafs, och vare, i händelse den tid försittes, den då gjorda ansökningen förfallen, hvilken påföljd bör i beslutet intagas. Finnes åter af de inkomna handlingarna eller efter infordrad upplysning, att mineralanledningen icke utgör föremål för inmutning enligt 1 §, eller att sådant hinder uppenbarligen möter, som i 3 § sägs, varde ansökningen afslagen.

8 §.

Inom det inmutade området eller utmålet eger inmutaren uteslutande rätt att, med de vilkor och inskränkingar denna stadga innehåller, bearbeta och tillgodogöra sig så väl den inmutade mineralfyndigheten som äfven andra inmutningsbara mineral, hvilka derstädes förekomma.

Öfriga mineraliska ämnen inom det inmutade området eller utmålet må äfven af inmutaren brytas, i den mån sådant är erforderligt för grufarbetets ändamålsenliga drifvande, och ege inmutaren deraf använda hvad för grufdriftens ändamål behöfves. Hvad sålunda icke användes må inmutaren ock behålla, så framt det icke af jordegaren mot erläggande af godtgörelse för brytnings- och uppföringskostnader afhemtas, om inmutningspunkten är belägen i Norrbottens, Vesterbottens, Jemtlands eller Vesternorrlands län, inom ett år, men eljest inom sextio dagar efter tillsägelse. Jordegarens rätt i detta afseende utöfvas å kronojord, som under ständig besittningsrätt innehafves eller är till boställe anslagen, af kronoåboen eller boställsinnehafvaren.

Uppstår tvist om beloppet af den godtgörelse, hvarom ofvan är sagdt, gånge med bestämmandet deraf såsom i 12 § stadgas, dock att, der skiljemän anlåtats, vid deras beslut skall förblifva, och varde tiden för afhemtandet räknad från det att godtgörelsens belopp blifvit slutligen fastställt.

11 §.

Sedan mutsedel blifvit utfärdad, eger inmutaren att inom det inmutade området, innefattande en omkrets med ett hundra meters afstånd från inmutningspunkten, anställa sådant försöksarbete, som er-

fordras till fyndighetens undersökning och blottande, äfvensom att begagna eller anlägga väg till stället; dock att hvad i 3 § är stadgadt om hinder emot inmutning äfven gäller i fråga om försöksarbete, så framt hindret förefans då mutsedeln utfärdades.

För den mark inmutaren sålunda begagnar skall han gifva innehafvaren af jorden, så länge försöksarbetet fortgår, full ersättning i årlig afgift, som för hvarje år förskottsvis betalas.

I händelse anläggningen öfvergifves, innan utmål därför varder lagdt, vare inmutaren jemväl skyldig att ersätta jordegaren eller den, som i hans ställe är berättigad till sådan godtgörelse, all skada, som marken genom försöksarbetet för framtiden kan hafva tagit; och ansvare inmutaren under tiden, till dess denna ersättning blifvit erlagd, för fulla beloppet af den årliga afgiften för markens begagnande.

Skada och intrång, som af försöksarbetet förorsakas och hvarom ej förut i denna paragraf är stadgadt, vare inmutaren ock skyldig att ersätta.

13 §.

1 mom. Minst fjorton dagar innan något arbete å det inmutade området börjas skall inmutaren, vid inmutningsrättens förlust och skyldighet att för all genom arbetet förorsakad skada ansvara såsom för åverkan, lemna bestyrkt afskrift af mutsedeln till så väl det inmutade områdets egare som den, hvilken det med nyttjanderätt innehar; och gälle om sättet för sådant delgifvande hvad om delgifvande af stämning är stadgadt; dock må, der jorden eges eller innehafves af enskild person, som är frånvarande och låter egendomen af annan förvaltas, afskriften lemnas till förvaltaren.

2 mom. Inmutaren åligger derjemte, innan något arbete å det inmutade området börjas, att ställa pant eller borgen för all den ersättning, hvartill inmutaren enligt 11 § är förbunden. Denna säkerhet skall vara af öfverexekutor godkänd, der den icke ändock af jordegaren och nyttjanderättsinnehafvaren antages. Försummar inmutare att ställa sådan säkerhet, ege utmätningssmannen i orten, då han därom anlitas, inställa arbetet, tilldess säkerhet, som finnes antaglig, blifvit anskaffad.

14 §.

Sist åtta månader från mutsedelns utfärdande eller, om inmutningspunkten är belägen inom Norrbottens, Vesterbottens, Jemtlands eller

Vesternorrlands län, sist ett år från samma tid, skall inmutaren, vid inmutningsrättens förlust, hafva börjat arbetet, der ej i anledning af yppad tvist sådant hinder härför mött, hvars undanrödjande icke berott af inmutaren.

Om den vidare skyldighet att bearbeta fyndigheten, som inmutaren åligger, är i 21 och 39 §§ stadgad.

17 §.

Å kronojord, som under ständig besittningsrätt innehafves eller är till boställe anslagen, skall kronoåboen eller boställsinnehafvaren njuta den jordegaren enligt 16 § tillkommande rätt till godo; egande han ock, om han begagnar jordegareandelen, att samma andel sedermera behålla såsom sin enskilda tillhörighet.

Till jord, som under ständig besittningsrätt innehafves, skall i detta hänseende hänföras äfven grufveskog.

22 §.

1 mom. Ansökning om utmål skall ske skriftligen och deri uppgifvas till namn och hemvist den eller de jordegare, på hvilkas mark utmålet kan komma att läggas; och vare bergmästaren skyldig att, så fort ske kan och tjenlig årtid är för handen, den sökta utmålsläggningen på stället företaga. Å sådan kronojord, som icke under ständig besittningsrätt innehafves eller är till boställe anslagen, må utmål dock ej utan Konungens tillstånd läggas tidigare, än två år efter det på grund af föreskriften i 13 § 1 mom. afskrift af mutsedeln blifvit till Konungens Befallningshafvande ingifven.

2 mom. Kostnaden för utmålsförrättningen skall gäldas af grufvegaren; och vare sökanden pliktig att, der bergmästaren det fordrar, denna kostnad inom förelagd tid förskjuta, vid äfventyr, om den tid försittes, att ansökningen icke anses hafva inkommit tidigare, än förskjutandet sedermera sker, hvilken påföljd bör i föreläggandet intagas.

24 §.

Uteblifver sökanden från förrättningen, varde den instäld; och ankomme dess företagande sedermera på ny anmälan inom den tid från mutsedeln utfärdande, som i 21 § sägs. Men ej må annan parts

eller allmänt ombuds uteblifvande hindra förättningens fortgång, der den blifvit så delgifven och kungjord, som i 23 § är sagdt.

31 §.

Den lösen, grufegaren enligt 30 § bör erlægga för mark, som till honom afträdes, skall bestämmas vid utmåsläggningen. Sämjas ej parterne om beloppet, varde det af förrättningsmannen och gode männen bestämdt efter uppskattning af marken till det värde, annan mark af enahanda beskaffenhet och godhet i orten högst gäller, med beräkning att jordegaren ansvarar för räntor och utskylder af jorden.

Lösesumman skall å sådan kronojord, som under ständig besittningsrätt innehafves, grufveskogor derunder inbegripne, tillfalla innehafvaren af besittningsrätten, men eljest jordegaren, mot förbindelse för denne, om jorden är åt annan till nyttjande upplåten, att hålla innehafvaren skadeslös för den förlust, som genom mistningen af marken honom tillskyndas.

Är marken intecknad, och hafva inteckningshafvarne ej medgifvit jordegaren rätt att lyfta lösesumman, varde beloppet nedsatt hos Konungens Befallningshafvande, som har att fördela detsamma i den ordning, som för fördelning af köpeskilling för utmätningsvis såld fast egendom är stadgad; och må äfven i andra fall grufegaren, om han det hellre vill, nedsätta lösesumman hos Konungens Befallningshafvande, som, på anmälan, håller densamma vederbörande tillhanda.

Betalning eller nedsättning af lösesumman jemte ränta derå från den dag, utmålsförrättningen blifvit afslutad, skall fullgöras inom nittio dagar derefter, vid påföljd, om det försummas, att grufegaren förverkat utmålet och sin på mutsedeln grundade rätt.

39 §.

Grufarbetet inom hvarje inmutadt område eller utnål, vare sig rätt dertill före eller efter denna stadgas utfärdande förvärfvats, skall bedrifvas i den omfattning, att för hvarje kalenderår verkställes minst så mycket grufve- eller grufvebyggnadsarbete, att värdet deraf motsvarar kostnaden för bergsprängning i grufvan af tio kubikmeter i fast klyft eller, räknadt i upplagdt berg, aderton kubikmeter; egande dock grufegaren, om han hellre vill, att uuder ett år fullgöra arbetsskyldigheten för flere, högst fyra derefter närmast följande arbetsår, så framt anmälan derom hos bergmästaren göres inom utgången af det år, hvarunder arbetet verkställes.

För ny inmutning beräknas första arbetsåret från den 1 Januari året efter det, då mutsedeln utfärdades, der ej i följd af tvist för arbetet mött hinder, hvars undanrödjande icke af inmutaren berott, i hvilket fall arbetsåret räknas från den 1 Januari året efter det, då hindret upphört.

Arbete, hvarom i denna paragraf sägs, skall afse verklig grufdrift eller eljest vara af beskaffenhet, att det kan lända grufanläggningen till nytta.

44 §.

Önskar grufegare längre tids hvilostånd än bergmästaren enligt 42 § kan medgifva, söke då förlängning derå hos bergsöfverstyrelsen, som, då särskilda omständigheter dertill föranleda samt jordegaren eller å kronojord, som under ständig besittningsrätt innehafves eller är till boställe anslagen, kronoåboen eller boställsinnehafvaren till ansökning lemnat bifall, må ega att förlänga hviloståndstiden under ytterligare högst fyra arbetsår.

61 §.

Då två eller flere personer i samma grufvörelse deltaga, åligger det delegarne att för grufvans förvaltning årligen utse en grufföreståndare, som har att vid stadgad påföljd iakttaga hvad om ordningen för grufdrift i denna stadga bestämmes. Grufföreståndare kan ej den vara, som ej är svensk undersåte och i riket bosatt.

Val af grufföreståndare skall anmälas hos bergmästaren. Sker ej sådan anmälan eller har obehörig person till grufföreståndare utsetts, är hvarje delegare ansvarig såsom vore han grufvans föreståndare.

65 §.

Underlåter delegare att betala tillskott, som blifvit å stämman beslutadt eller af grufföreståndaren enligt 62 § infordradt, och har han, sedan den för beloppets erläggande utsatta tid gått till ända, bevisligen blifvit om betalningens fullgörande erinrad, men icke inom sextio dagar efter mottagandet af sådan erinran tillskottet erlagt, hafve han till öfrige delegare förverkat sin lott i grufvan och dess tillhörigheter; dock att, om grufvan är belägen å sådan kronojord, som icke under ständig besittningsrätt innehafves eller är till boställe anslagen, jordegarens lott, ändå att inbetalning ej fullgjorts inom sextio dagar, sedan erinran hos

Konungens Befallningshafvande skett, ej må anses förverkad, der tillskottet jemte ränta derå efter sex för hundra från nyssnämnda tids utgång inbetalas sist ett år derefter.

Har delegare efter ty nu är sagdt förverkat sin lott i grufva, njute han ersättning för sin andel i grufvan tillhörande hemmanslägenheter och annan jordegendom; och vare han för tillskottets betalande fri.

68 §.

Utländing må icke i riket inmuta mineralfyndighet; ej heller ege han, med mindre än att Konungen funnit skäligt dertill lemna bifall, förvärfva eller bearbeta mineralfyndighet eller idka grufdrift; och skall förty det försöks- eller grufarbete, som utländing utan sådant medgifvande kan komma att företaga eller företaga låta, vara utan verkan till bevarande af hans eller annans rätt i hit hänförligt afseende; dock att hvad sålunda blifvit stadgadt icke eger tillämplighet i fråga om fyndighet eller gruflägenhet, som på grund af äldre, behörigen förvärfvad rättighet af utländing innehafves.

Denna förordning träder genast i kraft. Dock må den ändrade lydelsen af 8, 17 och 44 §§ icke utgöra hinder för någon, som före denna dag förvärfvat besittningsrätt till kronojord, att under sin besittningstid utöfva jordegarens rätt enligt nämnda paragrafer samt att, der jordegareandelen begagnats, samma andel sedermera behålla såsom sin enskilda tillhörighet; ej heller vare hvad om lydelsen af 17 §, 22 § 1 mom. och 65 § förordnats gällande emot den, som före denna dag gjort ansökan om inmutning och ej varit underkastad det förbehåll, hvarom i kungörelsen rörande inmutning å kronojord den 19 augusti 1889 är sagdt. Har inmutning erhållits under sådant förbehåll, må utmål ej utan Konungens tillstånd läggas tidigare än två år från denna dag, och vare inmutaren ej skyldig att förr än inom samma tids utgång fullgöra hvad honom enligt 21 § åligger.

---

*Utdrag af protokollet öfver ett lagärende, hållet uti Kongl. Maj:ts
högsta domstol torsdagen den 11 januari 1894.*

Andra rummet.

Närvarande:

Justitieråden: *Hernmarck,*
Skarin,
Lilienberg,
Hammar skjöld,
Carlson,
Isberg,
Claëson.

Sedan, enligt högsta domstolens beslut den 18 sistlidne oktober, det till högsta domstolen för afgifvande af utlåtande öfverlemnade »förslag till ändring af vissa §§ i grufvestadgan den 16 maj 1884» mellan högsta domstolens ledamöter cirkulerat; så företogs nu detta ärende till slutlig behandling; varande berörda förslag bilagdt detta protokoll.

Emot förslaget framställdes inom högsta domstolen följande anmärkningar, nemligen vid

2 §.

Justitieråden *Hernmarck, Lilienberg, Hammar skjöld, Isberg* och *Claëson* förenade sig om följande yttrande: Då de i denna paragraf enligt dess

nuvarande lydelse förekommande orden »å marken »icke synas kunna utan uppenbar misstyding föranleda till den felaktiga tolkning af lagrummet, som i motiven omförmäles, samt uteslutandet af dessa ord i förevarande paragraf möjligen kan, derest, såsom förslaget förutsätter, motsvarande uttryck komme att qvarstå på flera andra ställen i grufvestadgan, gifva anledning till missförstånd, hemställes, att paragrafens nuvarande lydelse bibehålles oförändrad.

3 §.

Justitierådet *Hammar skjöld* yttrade: Enligt grufvestadgans § 30 mom. 1 eger grufegare icke å inlöst område uppföra andra byggnader än sådana, som erfordras för grufdriften. Det låter emellertid tänka sig att med jordegarens samtycke äfven andra byggnader af grufegaren der uppföras, och de skäl, som anförts för det föreslagna nya stadgandet, torde gälla såväl dessa senare byggnader som dem, hvilka uppförts för grufdriften. — Har en del af utmålsområdet i dagen ännu ej blifvit inlöst, hvarför jordegaren, ej grufegaren, deröfver förfogar, torde byggnader, som der uppföras, böra fortfarande åtnjuta det skydd, som tredje paragrafens första stycke för närvarande stadgar. — Jag hemställer derföre, att genom den nya bestämmelsen må stadgas, att böningshus eller andra byggnader inom utmål å område i dagen, som blifvit inlöst, ej må utgöra hinder för inmutning.

Justitierådet *Lilienberg* anförde: Då anledning torde saknas att förklara de för grufdriftens behof ej nödvändiga byggnader, som möjligen kunna uppföras å ett utmål, utgöra hinder för inmutning, anser jag det nya stadgandet böra utsträckas till att gälla alla byggnader, som uppföras å utmål.

Häri instämde justitierådet *Skarin*.

4 §.

Den statistiska kunskap, som med den nya bestämmelsen afsåges, syntes i allmänhet kunna på ett tillförlitligare sätt vinnas vid utmålsläggningen, samt, om sådan ej komme att ega rum, vara af föga betydelse. Då föreskrifter om nya skyldigheter för inmutare borde undvikas, der ej verkligt behof deraf förefunnes, hemstälde justitieråden *Herrmarck*, *Skarin*, *Hammar skjöld*, *Carlson*, *Isberg* och *Claëson*, att paragrafen må blifva oförändrad.

5 §.

Justitierådet *Claëson* anförde: Den föreslagna begränsningen af bergmästares rätt att afslå ansökning om mutsedel synes grunda sig derpå, att då pröfningen, om en genom äldre inmutning vunnen rätt förverkats, bör tillkomma domstol, en bergmästarens föregående pröfning i ämnet och ett derpå grundadt afslag å ansökning om mutsedel ej bör beröfva sökanden möjligheten att inför domstol bevisa sitt påstående och få domstols utslag deröfver. Väsentligen samma skäl kan emellertid anföras i afseende å sådant hinder för inmutning, som omtalas i 1 mom. af 3 §. Om en viss byggnad bör anses vara uppförd vid gård eller icke, huru vidsträckt området för tomtplats må beräknas m. m. äro frågor, som för sitt afgörande kunna behöfva pröfning vid domstol lika väl som frågan, huruvida inmutningsrätt blifvit förverkad eller ej. Det kan dock hvarken i det ena eller andra fallet vara lämpligt, att bergmästare nödgas utfärda mutsedlar, hvilkas ogiltighet är fullkomligt viss. Paragrafen synes fördenskull böra, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med motsvarande lagrum i jemförliga författningar, erhålla den lydelse, att mutsedel skall vägras, när emot inmutningen uppenbarligen finnes hinder enligt 3 §.

I detta yttrande instämde justitieråden *Hernmarck*, *Skarin*, *Lilienberg* och *Hammarskjöld*.

Då befoget att vägra mutsedel på grund af stadgandena i 3 § 2 mom. icke borde betagas bergmästaren i sådana fall, der något tvifvelsmål icke kunde råda, att hinder för inmutning enligt nämnda lagrum verkligen föreläge, men, å andra sidan, den inskränkning i öfrigt i bergmästarens pröfningsrätt, som syntes erforderlig, borde blifva gällande äfven beträffande de fall, som afsåges i 1 mom. af paragrafen, förenade sig justitierådet *Isberg* i den af justitierådet *Claëson* gjorda hemställan.

Justitierådet *Carlson* ansåg, att bergmästaren borde ega vägra mutsedel å förut inmutadt område eller utmål i det fall, att rättigheten till området eller utmålet uppenbarligen icke kunde vara förverkad.

8 §.

Justitierådet *Claëson*, med hvilken justitieråden *Hernmarck*, *Skarin*, *Lilienberg*, *Hammarskjöld* och *Isberg* förenade sig, anförde: Det synes mig vara öfverflödigt, att det nu ensamt använda uttrycket »inmutaren» blifvit i fråga om rättigheterna med afseende på utmål utbytt mot

»grufvegaren», enär det i allt fall är tydligt, att jordegaren enligt bestämmelserna i 3 kapitlet eger att dela inmutarens rätt. Den genom förändringen i ordalagen uppkomna skarpa motsättningen mellan inmutaren och grufvegaren kan möjligen föranleda det missförstånd, att inom inmutadt område de ifrågavarande rättigheterna alltid tillkomma allenast inmutare.

Justitieråden *Lilienberg*, *Hammar skjöld* och *Carlson* anförde vidare: I afseende å förslaget, att för de fyra nordligaste länen den tid, inom hvilken jordegaren måste utöfva sin rätt att afhemta vissa brutna mineralier, skulle utsträckas till ett år, anmärkes, att för frågan, om i ett särskildt fall den vanliga eller den sålunda förlängda afhemtningstiden skulle gälla, borde vara afgörande icke »fyndighetens» läge, utan snarare belägenheten af den jord, hvars egare åtnjöte afhemtningrätten.

Att en viss form anvisas för slitande af tvist om beloppet af de brytnings- och uppfodringskostnader, som jordegaren skulle godtgöra inmutaren, synes visserligen i sig vara egnadt att underlätta tillämpningen af stadgandet om jordegarens afhemtningrätt. Den hänvisning till 12 §, som i sådant syfte föreslagits, synes emellertid icke stå i öfverensstämmelse med affattningen af nämnda paragraf, der ersättningstagaren förutsättes vara den, som väckt fråga om ersättningens bestämmande, och dessutom lätteligen kunna föranleda större tidsutdrägt, än att ersättningen hinner före afhemtningstidens utgång fastställas.

I anledning af den i sista stycket af paragrafen föreslagna hänvisning till 12 § utlät sig justitierådet *Isberg*: Då det lätt kan inträffa, att bestämmandet af ersättningen icke medhinnes inom den för mineraliernas afhemtande medgifna tidsfrist, synes föreskrifter vara erforderliga i syfte att bereda jordegare, som inom denna frist påkallat skiljedom eller instämt sin talan till domstol, möjlighet att, fastän beloppet af ersättningen först bestämmes efter fristens utgång, ändå varda bibehållen vid sin afhemtningrätt.

Justitieråden *Hernmarck* och *Skarin* vore härutinnan ense med justitierådet *Isberg*.

I fråga om den föreslagna bestämmelsen att jordegarens rätt i detta afseende beträffande kronojord skulle tillkomma innehafvaren endast i det fall, att han innehade jorden under ständig besittningrätt, hänvisades till hvad vid 17 § komme att anföras.

14 §.

Högsta domstolens ledamöter förenade sig om följande af justitierådet *Claëson* afgifna yttrande: I det undantagsfall att inmutad fyndighet är belägen på gränsen till det område, för hvilket den ifrågasatta förlängningen af tiden för försöksarbetets påbörjande skall gälla, kan tvifvelsmål uppstå hvilkendera tidsbestämmelsen bör tillämpas. Till undvikande af misstag härom torde läget af inmutningspunkten i stället för fyndighetens läge blifva bestämmande och sådant i förslaget tydligt angifvas. Att låta inmutningspunktens läge varda för frågan afgörande synes äfven bäst öfverensstämma med grufvestadgans principer.

17 §.

Justitierådet *Claëson* anförde: Enligt 17 § i 1884 års grufvestadga tillkommer, då kronojord innehafves under ständig besittningsrätt eller är anslagen till boställe eller blifvit för kronans räkning till brukning på viss tid åt annan upplåten, jordegareandelen kronoåbon, boställshafvaren eller den som eljest har besittningsrätten. Å annan kronojord tillkommer jordegareandelen inmutaren, såvida inmutningsansökningen gjorts sist den 19 augusti 1889. Beträffande senare gjord ansökning gäller den nämnda dag utfärdade Kongl. kungörelsen, hvarigenom inmutares rätt till jordegareandel blifvit så att säga suspenderad. — Det remitterade förslaget till ändring af 17 § afser att från innehafvare af boställe eller för kronans räkning utarrenderad jord återbördas till kronan jordegareandelen, samt att kronan äfven å all annan kronojord, undantagandes den, som under ständig besittningsrätt innehafves, skall sjelf göra sig jordegareandelen till godo.

Hvad först angår boställena torde numera de allra flesta sådana, utom de ecklesiastika, redan vara indragna till statsverket. För de få, ännu återstående, hvilkas antal väl årligen minskas, synes det icke vara erforderligt eller lämpligt att ändra nu gällande bestämmelser om jordegareandelen, helst dylik ändring ej lärer kunna inverka på nuvarande boställshafvares rätt. De ecklesiastika boställena åter äro visserligen till antalet många och en del af dem hafva sannolikt blifvit af kronan till boställen anslagna. Men då de till visst ändamål anvisats, och inkomsten af dem, vare sig af inegojorden eller af utmarken, icke till någon del tillflyter kronan, torde det ej vara tillbörligt att kronan söker förskaffa sig en fördel från dessa boställen genom att beröfva boställshafvaren och tillägga kronan jordegareandel vid inmutningar å sådana

boställen. Det kan ifrågasättas, huruvida icke en ändring i det nuvarande förhållandet gör intrång på presterskapets privilegier och förty ej må ske utan kyrkomötets bifall.

Beträffande kronans domäner möter naturligtvis ej något hinder för kronan att för framtiden återtaga jordegareandelen, blott nuvarande arrendatorers enligt lag tillförsäkrade rätt ej trädets för nära, och hvarom bestämmelse jemväl blifvit meddelad i det vid slutet af förslaget förekommande öfvergångsstadgande.

Under titeln: »krono» äro i jordeböckerna alla egendomar, hvilka ej upptagas under skatte- eller frälsetitel, uppförda, således äfven åtskilliga allmänna inrättningars hemman, kyrkojordar m. fl. Helt säkert åsyftas icke med lagförslaget att kronan hädanefter skall å sådan egendom hafva jordegareandel. Men för att missförstånd ej må uppstå härom, torde bestämmande ordalag än uttrycket: annan kronojord användas. Med sistnämnda uttryck torde i detta sammanhang afses, förutom boställen och utarrenderad jord, hvarom jag förut yttrat mig, jemväl den mark, som står under kronans omedelbara förvaltning.

Sammanfattande hvad jag sålunda anført hemställer jag, att första stycket af 17 § enligt dess föreslagna nya lydelse måtte ändras derhän, att å kronojord, som under ständig besittningsrätt innehafves eller är till boställe anslagen, skall kronoåbon eller boställsinnehafvaren njuta den jordegaren enligt 16 § tillkommande rätt till godo. Om kronoåbon eller boställsinnehafvaren begagnar sig af denna rätt, synes af rättighetens natur böra följa, att han får åtnjuta densamma, äfven efter det han upphört att innehafva jorden, der grufvan är belägen. Jag tillstyrker fördenskull bibehållande af det i första stycket af 17 § nu intagna, men ur förslaget uteslutna tillägg så lydande: egande han ock, om han begagnar jordegareandelen, att samma andel sedermera behålla såsom sin enskilda tillhörighet.

Vidare hemställer jag, att det i början af andra stycket af 17 § enligt dess föreslagna nya lydelse förekommande uttrycket: annan kronojord må utbytas mot uttrycket: jord, som blifvit för kronans räkning till brukning på viss tid åt annan upplåten eller står under kronans omedelbara förvaltning.

Öfriga delen af 17 § enligt förslaget afser att närmare bestämma, huru kronan skall kunna draga vinst af sin återtagna jordegareandel. Härvid må bemärkas att, om en enskild jordegare vill begagna sig af sin jordegareandel, skall han, efter anmälan härom hos inmutaren, vidkännas viss andel i kostnaderna för arbetets bedrivande och i enahanda förhållande ersätta värdet af byggnader, redskap m. m., som förut blif-

vit anskaffade (18 § grufvestadgan). Om den enskilde jordegaren ej inom bestämd tid anmäler sig till begagnande af sin rätt, går han densamma alldeles förlustig (20 §). Han måste alltså temligen i grufföretagets början bestämma sig, huruvida han skall delta i arbetet eller icke, och om han deltagar i arbetet, löper han alltid en viss risk. Huru väl beräknadt och planlagdt ett grufföretag än må vara, kan dock hända, att detsamma till följd af omständigheter, som ej kunde förutses, medför betydande förluster, hvilka till en del drabba den i arbetet deltagande jordegaren. Hvad sålunda är sagdt om enskild jordegare gäller äfven kommuner, korporationer m. fl. i fråga om dem tillhörig jord, hvarå inmutning göres.

Helt annorlunda ställer sig enligt lagförslaget förhållandet med kronans jordegareandel. Der föreslås att inmutaren städse skall öfvertaga nyttjandet af samma andel och att kronan skall af årsvinsten å grufvörelsen bekomma tjugufem procent. Kronan kommer således aldrig att stå någon risk, men får det oaktadt en del af vinsten. Gent emot inmutaren är härom intet att säga, då han redan på förhand vet under hvilka villkor han skall öfvertaga nyttjandet af kronans jordegareandel. Men saken är mycket anmärkningsvärd, då man jemför kronans ställning med annan jordegares i dylikt fall. Kronan förbehåller sig för sin jordegareandel en särskild, mycket stor förmån, som ej står enskild jordegare till buds, den förmånen nämligen att utan att behöfva löpa någon risk få en icke obetydlig del af vinsten å grufvörelsen. Jag är öfvertygad att, om något sådant tillätes landets enskilde jordegare, skulle i flertalet fall de hellre välja detta sätt än att delta i grufföretaget och kanske äfventyra förluster.

Så länge en dylik rättighet ej finnes för jordegare i allmänhet, synes det mig ej vara med rättvisa förenligt att kronan förbehåller sig densamma. Jag afstyrker alltså antagande af hvad förslaget i denna paragraf innehåller om sättet för tillgodogörande af kronans jordegareandel.

Förslagets detaljer i denna del föranleda mig till följande anmärkningar.

Den föreslagna bestämmelsen om afgäld af grufva synes i flera afseenden vara otydlig och kunna vålla svårigheter vid tillämpningen, enär grunderna för afgäldens beräkning äro på ett alltför sväfvande sätt angifna. Årsvinstens rätta belopp är väsentligen beroende deraf, hvilka afskrifningar och andra afdrag från årsinkomsten grufvegaren får tillgodoräkna sig, t. ex. om han får afräkna ersättning för sin egen verksamhet. Äfven kan vara föremål för tvekan, huruvida vinsten för att komma i betraktande måste vara realiserad genom mineraliernas

försäljning eller till och med att försäljningssumman influtit. Ännu svårare synes det vara att afgöra hvad man bör hänföra till det nedlagda kapital, å hvilket ränta får beräknas. För den, som genom köp förvärfvat grufva, måste den erlagda köpeskillingen framstå såsom ett af honom nedlagdt kapital. Det är dock sannolikt ej förslaget mening, att det nedlagda kapitalets och dermed indirekt äfven afgäldens belopp skola vara beroende af villkoren vid ett enskildt aftal. Det synes äfven vara tvifvelaktigt, om inmutnings- och utmålskostnader äfvensom möjliga rättegångskostnader samt jordlösen och andra ersättningar innefattas under det nedlagda kapitalet.

Huruvida grufvegaren rätt beräknat vinsten läser ej kunna utrönas med mindre än att det ålägges honom att föra fullständiga räkenskaper öfver grufvörelsen ända från företagets början. Enligt 2 § i förordningen angående handelsböcker och handelsräkningar den 4 maj 1855 äro idkare af grufvedrift ej skyldige att föra dylika räkenskaper, men om förslaget upphöjes till lag, torde en ändring i nämnda författning blifva af nöden. För granskning af dessa räkenskaper blir det väl ock nödvändigt att förordna särskilda kronoombud, och detta ej blott vid grufvor, der vinst med säkerhet är att påräkna, utan vid alla grufvor, för hvilka någon afgäld möjligen kan ifrågakomma. Genom felaktig bokföring kan eljest lätt inträffa att räkenskaperna utvisa förlust under året, ehuru företaget i verkligheten varit vinstgifvande.

Angående ordningen för afgörande af stridigheter om afgäldens storlek saknas bestämmelser i förslaget. Denna brist är så mycket betänkligare, som en försummelse att erlägga afgälden skall enligt förslaget medföra den onödigt och obilligt stränga påföljden af inmutningsrättens förlust.

Då skyldigheten att erlägga afgäld ålagts grufvegaren, medan deremot inmutaren förklarats skola öfvertaga nyttjandet af jordegareandelen, synes detta åsyfta att inskränka afgäldspligten till tiden efter utmålsläggningen. En befrielse från afgäld under den föregående tiden kan dock lätteligen föranleda inmutaren att så länge som möjligt uppskjuta sökandet af utmål, hvilket förfarande särskildt vid återupptagande af äldre grufvor kan lända kronan till förfång.

Beträffande sista stycket af 17 § erinras att orden »afgiften eller», som uppenbarligen blott till följd af förbiseende kommit att inflyta från ett äldre förslag, böra uteslutas.

Justitierådet *Isberg* yttrade: Då under ordet »kronojord» torde inbegripas all jord, som i jordeböckerna är upptagen under kronotitel, men det icke läser böra ifrågasättas, att kronan tillegnar sig jordegarean-

delen i grufvor å ecklesiastika och dermed jemförliga hemman och lägenheter, hemställer jag, att 8 och 17 §§ omarbetas i nu angifna riktning. Hvad angår det ifrågasatta uteslutandet af bestämmelsen om rätt för kronoåbo eller boställsinnehafvare, som begagnat sig af jordegareandelen, att sedermera behålla den såsom sin enskilda tillhörighet, anser jag väl en sådan rätt till följd af sakens natur tillkomma honom, äfven om något uttryckligt stadgande derom ej vore meddeladt, hvadan uteslutandet af det nu befintliga stadgandet ej skulle komma att medföra någon ändring i nu gällande rätt i detta afseende. Men då ett sådant uteslutande lätt kan föranleda missförstånd och i allt fall är onödigt, tillstyrker jag att stadgandet får kvarstå.

Då paragrafens andra stycke icke innehåller några bestämmelser vare sig om sättet för beräkning af årsvinsten af grufverörelse och beloppet af deri nedlagdt kapital, af hvilka begge faktorer den föreslagna grufafgålden till kronan är beroende, eller om ordningen för afgörande af stridigheter angående afgäldens storlek, samt förslaget vid sådant förhållande kan antagas komma att gifva anledning till många och svårösta domstolstvister, finner jag, under åberopande i öfrigt i hufvudsak af hvad justitierådet Claëson härutinnan anført, förslaget i denna del i dess nuvarande skick icke kunna tillstyrkas. I öfrigt anser jag mig böra anmärka såsom en oegentlighet, att förslaget betraktar rätten att bryta och använda inom utmål förekommande, icke inmutbara mineralier i förevarande fall såsom innefattad i jordegareandelen, under det att denna rätt eljest ansetts åtfölja inmutningsrätten och behandlats i sammanhang med denna i 8 §.

Den hänvisning till 31 §, som i sista stycket lemnats i fråga om påföljden för underlåtenhet att i behörig ordning erlägga afgäld till staten, synes olämplig; och hemställes att denna påföljd i stället här omedelbart utsättes.

Justitierådet *Carlson* instämde med justitierådet *Isberg*.

Justitierådet *Hammar skjöld* ansåg det ej böra komma i fråga, att kronan skulle tillägna sig och söka draga inkomst af jordegareandelen i grufvor å ecklesiastika boställen, kyrkojord eller andra ecklesiastika eller dermed jemförliga hemman. Då emellertid sedan början af 1700-talet sådan jord, till minskande af titlarne i jordeböckerna, blifvit till allra största delen upptagen under kronotiteln, borde tydligt utmärkas, att här vore fråga allenast om den jord, till hvilken kronan i egentlig mening och direkt är egare. Då de icke ecklesiastika boställena numera vore försvinnande få och derföre utan egentlig betydelse i fråga om indragningen till kronan af jordegareandelen i grufvor, syntes saken

lättast kunna klargöras derigenom, att kronan återtog jordegareandelen i grufvor allenast å sådan jord, som står under kronans omedelbara förvaltning eller som är för kronans räkning till brukning för viss tid upplåten.

I afseende å det ifrågasatta uteslutandet af bestämmelse om rätt för kronoåbo eller boställsinnehafvare, som begagnat sig af jordegareandelen, att sedermera behålla den såsom sin enskilda tillhörighet, instämde justitierådet Hammarskjöld med justitierådet Isberg.

Beträffande paragrafens innehåll i öfrigt instämde justitierådet Hammarskjöld uti hvad justitierådet Claëson anmärkt om ofullständigheten och otydligheten af bestämmelserna om den föreslagna afgäldens beräkning, och justitierådet betvivlade att förslagets brister i denna del kunde på något praktiskt tillfredsställande sätt afhjelpas. Föreskrift om afgäld till belopp, motsvarande vissa procent af grufvas nettoafkastning skulle derföre vid tillämpningen sannolikt gifva anledning till ständiga miss-tankar emot grufvegares redlighet, till tvister och förvecklingar. Den pekuniära vinsten för kronan skulle knappast blifva nog stor att uppväga de obehag, som af bestämmelsens tillämpning blefve en följd. Justitierådet ansåg sig derföre böra afstyrka det i det remitterade förslaget innehållna sätt att bereda kronan inkomst af grufvor å kronans mark.

Justitierådet Hammarskjöld förenade sig med justitierådet Isberg i hvad han yttrat angående hänvisningen till § 31 samt om oegentligheten deruti, att förslaget i denna paragraf betraktar rätten att bryta och använda inom utmål förekommande icke inmutbara mineralier såsom innefattade i jordegareandelen.

Beträffande paragrafens sista stycke instämde justitierådet Hammarskjöld med justitierådet Claëson.

Justitieråden *Hernmarck*, *Skarin* och *Lilienberg* voro ense med justitierådet Hammarskjöld.

21 §.

Beträffande det här äfvensom i 26 § föreslagna uteslutandet af orden »på marken» åberopades hvad vid 2 § anmärkts.

22 §.

Justitierådet *Claëson* utlät sig: Att prof å den blottade malmen skall fogas vid ansökning om utmål kan mången gång, särskildt när det är fråga om en förut bearbetad fyndighet, vara öfverflödigt. Före-

skriften härom synes böra göras vilkorlig, d. v. s. beroende derpå huruvida bergmästaren fordrar att prof företes. Bestämmelsen att profvets ursprung skall på tillförlitligt sätt styrkas torde vara alltför sväfvande. Bättre synes vara att föreskrifva, det sådant skall styrkas genom intyg af två trovärdige män. Ett uttryckligt stadgande är äfven erforderligt om påföljden af försummelse att inlemna prof och intyg samt för den händelse sökanden uraktlåter att förskjuta förrättningskostnaden.

Justitierådet *Hammarskjöld*, med hvilken justitieråden *Hernmarck* och *Skarin* förenade sig, yttrade: Den i det nya andra stycket föreslagna bestämmelse om skyldighet att vid ansökan om utmål bifoga prof å den blottade malmen synes föga angelägen. Grufvestadgans 21 § torde vara tillräcklig för att förhindra utmåsläggning, innan fyndigheten är blottad och prof å malmen erhållits. Då inmutare är skyldig gälda kostnaderna för utmålsförrättning finnes deruti en tillräcklig trygghet att ansökan om sådan förrättning sällan skall förekomma i oträngt mål, särskildt om, såsom föreslagits, bergmästaren finge rätt att fordra, att sökanden skulle på förhand förskjuta kostnaden. Då man bör undvika att utan verkligt behof införa föreskrifter om nya skyldigheter för inmutare, helst sådana som kunna gifva anledning till omsvep och tvi-ster, synes det nya stycket böra utgå ur förslaget.

44 §.

Vid denna paragraf erinrades, att paragrafens lydelse blefve beroende af det innehåll, som komme att gifvas åt 17 §.

61 §.

Högsta domstolens ledamöter ansågo den i andra stycket stadgade påföljden böra gälla äfven i det fall att såsom grufföreståndare anmäles en person, som icke är svensk undersåte, och borde detta, till förekommande af tvifvelsmål, i förslaget tydligt angifvas.

Öfvergångsstadgandet.

Justitierådet *Clässon* yttrade: Genom Kongl. kungörelsen den 19 augusti 1889 stadgades att, derest efter samma dag ansökning gjordes om inmutning å viss kronojord, skulle i mutsedeln intagas förbehåll om skyldighet för inmutaren att vara underkastad de förändrade bestäm-

melser om rätt för kronan att deltaga i grufarbetet och den deraf fallande vinsten, som genom ny lagstiftning kunde blifva gällande. Om nu, på sätt förslaget innehåller, nämnda kungörelse upphäfves, utan att det tillika föreskrifves i hvad mån de nya bestämmelserna om tillgodogörande af kronans jordegareandel skola gälla äfven för de inmutningar, rörande hvilka dylikt förbehåll gjorts, kan uppstå tvifvel, huruvida de nya bestämmelserna gälla dem. Tydlighet härutinnan är af nöden.

Derest, såsom jag vid 17 § hemställt, kronans återtagande af jordegareandelen kommer att afse, förutom jord under kronans omedelbara förvaltning, allenast utarrenderad kronojord, föranleder sådant till en jemkning af öfvergångsstadgandet.

Det torde ej vara tillräckligt att tillförsäkra den, som, när lagen träder i kraft, innehar jorden, att fortfarande tillgodonjuta alla honom enligt äldre lag tillkommande förmåner och rättigheter. Enahanda synes nämligen ock böra gälla för den, som vid tiden för lagens utfärdande redan slutit aftal med kronan om brukning af jord, äfven om tillträdet sker först sedan lagen börjat tillämpas.

Justitierådet *Isberg* ansåg förslaget i denna del ofullständigt och hemställde, att i öfvergångsstadgandet i stället måtte dels föreskrifvas i hvad mån de nya bestämmelserna skulle ega giltighet mot inmutare, hvilkas rätt grundades å inmutningar, tillkomna före de föreslagna lagändringarne, men efter utfärdandet af Kongl. kungörelsen den 19 augusti 1889, dels ock stadgas, att de ifrågasatta föreskrifterna om kronans rätt till jordegareandelen å kronojord, som i 17 § andra stycket afses, och sättet för denna rätts tillgodogörande icke skulle ega tillämplighet mot den, som förvärfvat besittningsrätt till sådan jord före lagens trädande i kraft.

Justitierådet *Carlson*, med hvilken justitierådet *Hammar skjöld* förenade sig, anförde: I likhet med justitieråden *Isberg* och *Claëson* anser jag, att i förslaget bör uttryckligen förklaras, i hvad mån de nya bestämmelserna om jordegareandel i grufva å kronojord, som afses i 17 § andra stycket, skola ega tillämpning å grufva, hvarå mutsedel sökts innan lagen träder i kraft.

I öfrigt torde öfvergångsstadgandet böra innehålla, att den, som derförinnan förvärfvat besittningsrätt till sådan kronojord, eger åtnjuta den rätt till jordegareandel och till icke inmutningsbart mineral, som enligt äldre lag skolat tillkomma honom, samt att i följd häraf kronan icke skall hafva jordegareandel i grufva å den jord, derest antingen den i 18 och 19 §§ stadgade tid för anmälan om begagnande af jordegareandel tilländagått under besittningstiden eller ock innehafvaren af

besittningsrätten under samma tid behörigen anmält sig till begagnande af jordegareandelen till fullo eller till någon del.

Justitierådet *Lilienberg* var beträffande lagens verkan mot *inmutare* ense med justitierådet *Carlson* samt yttrade vidare: I fråga om den, som vid lagens trädande i kraft *förvärfvat besittningsrätt till kronojord*, vill jag endast anmärka, dels att detta uttryck torde böra begagnas i stället för orden »innehar — — — kronojord», och dels att i slutet kanske kunde tilläggas: »der ej annorlunda emellan honom och kronan aftalats».

Justitieråden *Hernmarck* och *Skarin* instämde med justitierådet *Claëson*.

Ex protocollo

Aug. von Hartmansdorff.

Utdrag af protokollet öfver civilärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i Statsrådet å Stockholms slott den 9 mars 1894.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern BOSTRÖM,
 Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena grefve LEWENHAUPT,
 Statsråden: friherre VON ESSEN,
               friherre ÅKERHIELM,
               ÖSTERGREN,
               GROLL,
               WIKBLAD,
               GILLJAM,
               friherre RAPPE och
               CHRISTERSON.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet anförde chefen för civildepartementet, statsrådet Groll:

I underdånig skrifvelse den 15 maj 1889 anhöll Riksdagen att Eders Kongl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, huruvida det kunde lända till fördel för kronan att å kronojord, som icke under ständig besittningsrätt innehades eller vore till boställe anslagen eller blifvit för kronans räkning till brukning på viss tid åt annan upplåten, kronan tillerkändes rätt att till hälften med inmutaren deltaga i grufarbetet och den deraf fallande vinsten. Till stöd för denna framställning anfördes hufvudsakligen att det, med afseende å de stora rikedomar, som landet egde uti malmfyndigheter, särskildt i de nordligaste delarna af Norrland, syntes vara af yttersta vigt att dessa malmfyndigheters bearbetande och tillgodogörande verkställdes med största omsorg och följdriktighet samt på ett sådant sätt, att kommande generationer deraf

utan onödiga uppoffringar finge nytta, äfvensom att statens intressen i öfrigt i vidsträcktaste mån — så vidt möjligt och lämpligt vore — blefve tillgodosedda, hvadan staten borde vara i tillfälle att med uppmärksamhet och framgång verka i denna riktning. I sammanhang härmed framhölls att, om det ock måste förutsättas att staten ej kunde eller borde ingå i industriella företag, öfverlåtandet af statens jordegareandel emot malmören, arrende eller annorledes komme att föranleda såväl ekonomiska fördelar som framför allt möjlighet att vid upplåtelser och i öfrigt iakttaga statens intressen. En ändring af den bestämmelse i gällande grufvestadga, enligt hvilken kronan till förmån för inmutaren afsagt sig jordegareandelen till malmfyndigheter, som inmutades å sådan kronans mark, hvilken ej åt annan upplåtits, vore derföre af behovet påkallad.

Den 17 i samma månad gjorde Riksdagen underdånig framställning om anställande af undersökning angående befintliga apatitlager å kronojord inom Norrbotten samt om vidtagande af derigenom föranledda åtgärder till bevarande af statens rätt och fördel.

Med anledning af förstberörda skrifvelse utfärdades nådiga kungörelsen den 19 augusti 1889, hvarigenom — i syfte att åt en blifvande lagändring bereda så mycket större verksamhet — förordnades att i mutsedel, som på grund af senare gjord ansökan utfärdades å fyndighet belägen på kronojord, som icke under ständig besittningsrätt innehades eller vore till boställe anslagen eller blifvit för kronans räkning till brukning på viss tid åt annan upplåten, förbehåll skulle göras om skyldighet för inmutaren att underkasta sig blifvande nya bestämmelser om kronans rätt att deltaga i grufarbetet och den deraf fallande vinsten, samt att, när inmutning under sådant förbehåll erhållits, utmål tills vidare icke finge anvisas. Dessutom anbefaldes kammarkollegium och kommerskollegium genom nådig remiss att utlåta sig öfver innehållet i Riksdagens framställning; i följd hvaraf, sedan yttranden infor drats från Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i alla län äfvensom från samtliga bergmästare, gemensamt underdånigt utlåtande den 17 december 1890 af nämnda kollegier afgifvits.

Redan dessförinnan hade frågan emellertid kommit i ett förändradt läge och erhållit en icke oväsentligt större omfattning i följd af en ny, den 20 maj 1890 dagtecknad, underdånig skrifvelse från Riksdagen.

I denna skrifvelse anhöll Riksdagen att Eders Kongl. Maj:t täcktes låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag om sådan ändring i grufvestadgan, att malm och andra mineralfyndigheter, hvilka efter ändringens fastställande blefve upptäckta å kronojord, som ej vore

under ständig besittningsrätt upplåten, måtte på det för staten gagneligaste sätt kunna disponeras. Under det sålunda uttryckta önskningsmålet innefattades först och främst att, på sätt redan nästföregående års Riksdag hemställt, staten måtte tillförsäkras möjlighet att vid inmutning af malmfyndigheter å kronojord komma i åtnjutande af de med grufbrytningen förenade fördelar, för hvilken förändring kunde åberopas, förutom de redan i 1889 års skrifvelse anförda grunder, åtskilliga från den sistförflutna tidens erfarenhet hemtade skäl; särskildt hade intresset hos enskilde att söka komma i besittning af den kända ymniga tillgången på malmfyndigheter inom Norrbottens län visat sig tilltaga, i samma mån som utsigterna till lättade kommunikationer och förbättrade afsättningsvilkor börjat ljusna; och vore det utredt, att de rika malmfyndigheterna inom öfre Norrland måste i en snar framtid blifva af den största betydelse för fyllande af de större jernproducerande ländernas behof af köpmalm. En i vissa fall känbar olägenhet, som borde undanrödjas, låge äfven i det förhållandet att staten icke enligt grufvestadgan kunde med trygghet emot förnyad inmutning besitta en förvärfvad eller sönad malmfyndighet, som för det allmänna af särskild anledning möjligen kunde vara af vigt och värde. Vidare ansåge Riksdagen det — till undvikande af de betänkliga förvecklingar, som för ett litet land kunde uppstå i följd af konflikter mellan stora af utländske män drifna affärsföretag samt statens intressen och lagar — vara nödigt att utländska undersåtar i regel vore förbjudna att inom landet besitta grufvor och idka grufdrift, men då, enligt Riksdagens öfvertygelse, ett absolut förbud för utländing i sådant afseende ingalunda vore enligt med statens och bergsbrukets sanna intressen och då grufvestadgan redan innehölle förbud för utländing att utan Konungens tillstånd idka grufdrift, syntes endast vissa, i skrifvelsen närmare angifna, mindre ändringar i detta fall vara erforderliga. Slutligen uttalade sig Riksdagen jemväl för ändring af nuvarande stadganden angående fyndigheter af icke inmutningsbara mineralier, så att dels eftersökandet och upptäckandet af dylika mineralier — hvilka i flere fall egde ett sådant handelsvärde, att de kunde blifva föremål för lönande grufdrift — måtte uppmuntras, äfven der de förekomme enbart och utan sammanhang med malmfyndighet, dels den orimlighet blefve rättad, att dylika mineralier, såsom nuvarande stadganden syntes föranleda, vore, när de förekomme inom utmål utan sammanhang med malmfyndigheten, oåtkomliga för både inmutaren och jordegaren, dels rättsförhållandet särskildt mellan staten såsom jordegare och inmutare af apatitförande jernmalmer blefve ordnad.

Hvad af Riksdagen sålunda i afseende på icke inmutningsbara mineralier andragits har i viss mån redan ledt till praktiskt resultat. Sedan nemligen i anledning af förberörda skrifvelse den 17 maj 1889 föranstaltats ej mindre om undersökning af apatitförekomsterna inom nordligaste delen af landet, än äfven om utredning af rättsförhållandet mellan inmutare, å hvilkens utmål apatit på ett eller annat sätt förekomme, och jordegaren, afläts till nästlidne års Riksdag nådig proposition om rätt för Eders Kongl. Maj:t att på vissa vilkor åt enskilde medgifva tillstånd till eftersökande och bearbetande af apatitfyndigheter å kronojord, hvilken proposition i hufvudsak blef af Riksdagen bifallen.

Då Riksdagens skrifvelse af den 20 maj 1890 för Eders Kongl. Maj:t föredrogs den 20 juni samma år, täcktes Eders Kongl. Maj:t i nåder anbefalla kommerskollegium att, sedan vederbörande föredragande af bergsärenden i samråd med utsedde komiterade utarbetat förslag till lagbestämmelser i det syfte, som Riksdagen i dess skrifvelse angifvit, och i sammanhang dermed jemväl tagit i öfvervägande, huruvida derutöfver och särskildt med afseende å hvad den af Eders Kongl. Maj:t den 14 juni 1889 tillsatta kommission för undersökning af apatit-tillgångar i Norrbotten anfört erfarenheten kunde anses hafva gifvit vid handen att grufvestadgan äfven i andra afseenden kunde tarfva förändring, och i sådant fall dertill afgifvit förslag, samt brukssocietets fullmäktige i jernkontoret lemnats tillfälle afgifva yttrande öfver de upprättade förslagen, till Eders Kongl. Maj:t inkomma med underdånigt utlåtande i ämnet. Jemlikt den sålunda meddelade nådiga föreskriften har kommerskollegium — sedan föredraganden af bergsärenden i kollegium afgifvit betänkande med förslag till ändring af vissa paragrafer i grufvestadgan den 16 maj 1884, vid hvilket betänkande fogats dels af de komiterades flertal afgifvet särskildt betänkande med förslag till förändrad grufvestadga, dels ock af en bland de komiterade afgifvet särskildt yttrande med förslag till förändrad lydelse i vissa delar af grufvestadgan den 16 maj 1884, samt derefter ej mindre brukssocietetens fullmäktige i jernkontoret afgifvit utlåtande med förslag till ändrad grufvestadga, än äfven samtliga bergmästare äfvensom Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Vesternorrlands och Norrbottens län inkommit med yttranden — den 15 juni nästlidne år sig i ämnet utlätit genom då beslutadt betänkande med förslag till ändring af vissa paragrafer i grufvestadgan. Den 8 nästpåföljande september täcktes sedermera Eders Kongl. Maj:t i nåder förordna att högsta domstolens yttrande öfver de föreslagna ändringarne i grufve-

stadgan skulle inhemtas, och har sådant yttrande den 11 nästlidne januari blifvit afgifvet.

Efter denna öfversigt öfver ärendets föregående behandling torde det tillåtas mig att i korthet redogöra för de olika förslag, som framstälts till lösande af hufvudfrågan, nemligen huru staten må komma i åtnjutande af de med grufvbrytningen å kronojord förenade fördelar.

Från ingen sida har det ifrågasatts att staten skulle återtaga jordegareandelen för att begagna denna i fullständig likhet med en enskild jordegare. Emot statens omedelbara deltagande i industriela företag, särskildt när de äro af den ofta ovissa och snart sagdt äfventyrliga art som grufvbrytning, tala också starka och väl kända skäl, hvilka ingalunda förlora i styrka, då staten, såsom i fråga om grufvor vore händelsen, skulle vara hänvisad till samegendom och samarbete med en liklottig delegare.

Lemnas denna möjlighet derföre å sido, återstå hufvudsakligen tvänne utvägar för att vinna det önskade resultatet. Man kan nemligen antingen upphäfva inmutningsrätten å kronojord eller ock, med bibehållande af inmutningsrätten, tillerkänna staten rätt till jordegareandel och tillika anvisa ett lämpligt sätt för denna rätts utöfning och tillgodogörande.

I den förra af dessa båda riktningar går det af en bland de komiterade afgifna särskilda förslaget. Detta förslag hvilar nemligen, hvad angår fyndigheter å kronojord, som icke under ständig besittningsrätt innehafves, på det så kallade koncessionssystemet eller samma system, som redan är gällande i fråga om stenkolsfyndigheter. Rättigheten att å kronojord af nämnda slag eftersöka och bearbeta mineralfyndigheter skulle — i stället för på inmutning — bero på särskildt tillstånd (koncession) af Konungen; till erhållande af koncession skulle upptäckaren ej hafva företräde, men, om han ej erhöle sökt koncession, skulle han vara berättigad till en af Konungen bestämd godtgörelse af den, som finge koncessionen. Konungen skulle i koncessionen utsätta, bland annat, den årliga afgift, koncessionsinnehafvaren hade att till kronan erlägga, hvilken afgift kunde, efter omständigheterna, bestämmas i förhållande till värdet och myckenheten af vunnit mineral eller till rörelsens afkomst eller på annat sätt, äfvensom de särskilda föreskrifter till efterrättelse för koncessionsinnehafvaren, hvilka i hvarje fall kunde finnas erforderliga. Såsom skäl för den föreslagna anordningen anföres i främsta rummet omöjligheten att på någon annan väg finna en lösning, som kan anses tillfredsställande, och framhålles derjemte att äfven de värdefulla mineralier, som ej äro inmutningsbara, kunna under kon-

cessionen inbegripas och sålunda utan svårlösta förvecklingar göras för den enskilda företagsamheten tillgängliga, äfvensom att faran för grufvältens öfvergång i utländska händer kan genom förbehåll i koncessionen, om icke helt och hållet förebyggas, så åtminstone väsentligen minskas.

Koncessionssystemet har emellertid hos de embetsmyndigheter, som yttrat sig i frågan, vunnit nästan ingen tillslutning. Emot detsamma har anmärkts hufvudsakligen: *att* det icke kunde anses lämpligt att i fråga om likartade malmfyndigheter låta inmutningsrätten kvarstå å enskildes mark men upphäfva den å viss kronojord, helst som kronan derigenom skulle komma i en väsentligt bättre ställning än enskilde jordegare; *att* inom de nordligaste länen, der förändringen skulle få sin största betydelse, genom densamma en högst välbehöfzig uppmuntran skulle undandragas det för odlingens fortgång synnerligen vigtiga eftersökandet af nya malmfyndigheter, helst som detta eftersökande mestadels bedrefves af mindre bemedlade personer och ovissheten för en upptäckare att erhålla koncession vore lika stor som svårigheten att rättvist bestämma den godtgörelse, som, om koncessionen tilldelades någon annan, skulle tillkomma honom; *att* det måste blifva med stora vanskligheter förenadt att vid meddelande af koncession -- å en tid, då fyndighetens värde i de allra flesta fall måste vara högst ofullkomligt känt -- finna rätta beloppet af koncessionsafgiften, så att denna hvarken sattes så högt, att koncessionsinnehafvaren ej förmådde bära den, eller så lågt, att kronan ej finge tillbörlig del af grufvans afkastning, vanskligheter så mycket mera afsevärda, som malmfyndigheterna, i motsats emot stenkolsfyndigheterna, i allmänhet vände allenast en kant mot jordytan och kunde åtföljas af flere olika slags bergarter; samt *att* det skulle blifva mycket svårt att bland flere sökande rättvist utse den, åt hvilken koncessionen borde lemnas, hvaremot misstankar om sidoinflytande och mannamån lätt skulle uppkomma. Härtill synes kunna läggas att man näppeligen utan tvingande skäl bör genom en på koncessionssystemet hvilande undantagslagstiftning bryta med den i allmänhet gällande principen om inmutningsfrihet, och detta så mycket mindre, som, i fall motsatta grundsatser skulle tillämpas på områden gränsande till hvarandra, svårlösta kollisioner måste, till men för rättssäkerheten och företagsamheten, uppstå. För öfrigt torde en viss vigt icke kunna fränkännas den omständigheten att inom de landsdelar, som förnämligast skulle beröras af lagändringen, den allmänna meningen är afgjordt emot hvarje inskränkning i inmutningsfriheten.

De förslag, som hvilat på bibehållande af inmutningsrätten å krono-

jord, gå antingen ut derpå, att inmutaren skall såsom hittills tillgodonjuta jordegareandelen, men med förbindelse att såsom godtgörelse för denna förmån till kronan utgifva en enligt lagbestämda grunder beräknad afgäld, eller ock derpå, att inmutarens lott skall liksom på enskild jord inskränkas till hälften i grufvan och kronan tillgodogöra sig jordegareandelen genom att emot en på aftal beroende afgift upplåta sin lott till inmutaren eller annan. Den förra anordningen kan med en kort, om också ej alldeles träffande benämning kallas afgäldssystemet, den senare åter arrendesystemet.

Afgäldssystemets olika förgreningar skilja sig från hvarandra med afseende på grunderna för afgäldens beräkning och sättet för dess utgörande. Närmast till hands skulle det måhända ligga att låta afgälden utgå i en viss bråkdel af den brutna malmen eller af dess värde, d. v. s. af grufvans bruttoafkastning. Det är emellertid uppenbart att en på något dylikt sätt beräknad afgäld antingen måste göras synnerligen låg eller ock komme att i många fall verka tryckande och till och med alldeles hindra grufdriften. I följd af de på flera orsaker beroende olikheterna mellan särskilda fyndigheter, är det nemligen omöjligt att uppställa en allmänt gällande regel för förhållandet mellan bruttoafkastningen och nettobehållningen, af hvilken senares storlek grufvans förmåga att bära en afgäld tydligen bestämmes. Ville man fastställa afgälden till ett visst belopp för hvarje ton bruten malm, skulle man vid utsättande af detta belopp, för att kunna träffa det rätta, behöfva ytterligare ett allmängiltigt antagande, nemligen om malmens värde. Såväl brukssocietetens fullmäktige i jernkontoret som kommerskollegium hafva också i sina till afgäldssystemet hänförliga förslag förordat afgäldens beräkning i förhållande till grufvans nettoafkastning.

Det af nämnde fullmäktige afgifna förslaget bestämmer endast till sitt maximum den bråkdel af inkomsten, som skall utgöras i afgäld. Enligt detsamma eger nemligen Konungen för fem år i sänder, efter förslag af Kongl. Maj:ts befallningshafvande, hvar för sitt län, fastställa afgäldens procenttal, hvilket dock ej kan öfverstiga tio. Härigenom är sålunda möjlighet beredd att lämpa afgälden efter förhållandena. Å andra sidan är emellertid nämnda proportionerliga afgäld förenad med en fix afgift, som verkar såsom ett afgäldsminimum, i det nemligen för hvarje inmutadt område eller utmål skall erläggas en årlig afgift af 50 kronor, hvarför dock afdrag får göras från den proportionerliga afgälden. Såsom skäl för den fixa afgiften har anförts, bland annat, att den proportionerliga afgälden ensam icke skulle bereda staten tillräcklig säkerhet för åtnjutandet af en skälig godtgörelse för jordegareandelen,

helst som inmutaren kunde känna sig frestad att, med begagnande af de utvägar, som grufvestadgan i sådant afseende erbjöde, så länge som möjligt dröja med fyndighetens bearbetande.

Kommerskollegium åter framhåller med styrka att intresset för uppletande af förut okända fyndigheter måste minskas derigenom att innehafvare af inmutadt område eller utmål å kronans mark åläggas en årlig extra afgift af 50 kronor. I många fall skulle nemligen för upptäckarne, hvilka oftast tillhörde den obemedlade delen af befolkningen, vara svårt eller omöjligt att genom erläggande af en sådan afgift bevara sina inmutningar vid gällande kraft, till dess personer, villiga att gifva förlag, hunnit uppsökas och kunnat åtminstone i någon mån öfvertyga sig om fyndigheternas värde, oafsedt att en ökning i improduktiva utgifter af 50 kronor för år för hvarje inmutadt område eller utmål under den långa tid, som ej sällan erfordrades för att åvägabringa ett lönande arbete, säkerligen icke skulle främja hågen att uppsöka nya fyndigheter och att nedlägga försöksarbets- och andra undersökningskostnader. Kollegium förklarar sig ej heller kunna biträda brukssocietetens fullmäktiges förslag om den proportionerliga afgälden. Förr än afkastningen af ett grufföretag öfverstege skälig ränta å det nedlagda kapitalet, hade inmutaren ingen särskild fördel deraf att staten till honom afstått sin jordegareandel. Tvärtom skulle, i samma mån som afkastningen blefve mindre, det för honom hafva varit bättre, om jordegaren deltagit i arbetet och bidragit till kostnaderna. Det föresloges därför att afgälden skulle beräknas endast å den del af nettobehållningen, som återstode efter afdrag af ränta å det nedlagda kapitalet, hvilken ränta med hänsyn till den stora risk, som vanligen vore med grufföretag förbunden, ej borde bestämmas lägre än till 6 procent. Men när ett sådant afdrag egt rum, kunde också afgälden sättas till en så mycket större andel af öfverskottet, till och med till 25 å 30 procent deraf. Kollegium stannar vid 25 procent.

Emot afgäldssystemet i det hela, och således äfven emot de af brukssocietetens fullmäktige och af kommerskollegium föreslagna tillämpningarne deraf, kan först och främst anmärkas att derigenom endast den ena af de i Riksdagens skrivelser framhållna fördelarna af jordegareandelens återbördande åt kronan kan vinnas. Det är nemligen endast inkomst af grufvörelsen, som på ett dylikt sätt kan beredas staten, hvaremot ett ökad inflytande på grufföretagen uppenbarligen alls icke ernås. Detta har icke heller förbisetts af kommerskollegium, som emellertid ansett sig böra i första rummet förorda afgäldssystemet, under förutsättning att den hufvudsakligaste vigten icke bör läggas på

statens nyss antydda inflytande. I detta fall åter kunde kollegium biträda det af föredraganden af bergsärenden framställda förslaget om utarrendering af kronans jordegareandel, ehuru detta enligt kollegii förmenande vore mindre enkelt och dess antagande förenadt med en ej ringa risk för kronan samt, vid det förhållande att troligen i de flesta fall ingen annan arrendator än inmutaren kunde erhållas, praktiskt sedt icke egnadt att mycket bidra till ökande af statens inflytande.

En annan väsentlig anmärkning mot afgäldssystemet, för så vidt afgälden skall sättas i förhållande till nettoinkomsten, kan hemtas från svårigheten att uppställa tillfyllestgörande normer för uppskattning af denna. Denna svårighet framträder både med afseende å proceduren vid uppskattningen och i fråga om grunderna för densamma.

Enligt bruks societetens fullmäktiges förslag tillkommer uppskattningen de vanliga taxeringsmyndigheterna. Det kan möjligen förefalla som om dessa lika väl kunde uppskatta inkomsten i det ena syftet som i det andra. I sjelfva verket är det dock vid bevillningstaxering och vid den här föreslagna uppskattningen fråga om helt olika saker. Anspråket på noggrannhet är vida starkare, då en tiondel af den uppskattade inkomsten (utan afdrag för ränta) skall utgifvas, än när det blott gäller de vanliga skattebördorna, och här af följer att den sakkunskap, som hos taxeringsmyndigheterna kan beträffande grufföretag påräknas, framstår såsom otillräcklig. Äfven ur principiell synpunkt måste det förefalla mindre riktigt att till taxeringsmyndigheterna hänvisa uppskattningen i fråga om en afgäld, som icke har karakteren af en offentlig påлага, utan är ämnad att utgöra vederlag för öfverlåtandet af en ekonomisk förmån. Kommerskollegium har också afhållit sig från att efterlikna fullmäktiges förslag i denna del. Icke heller någon annan grund för beräkning af den afgäldspligtiga inkomsten har i kollegii förslag till lagtext anvisats, men af betänkandet framgår att beräkningen ansetts böra ske med ledning af räkenskapsböcker, som grufdriftsidkaren borde åläggas att föra och på anfordran tillhandahålla den myndighet, åt hvilken uppdragits att kontrollera och uppbära kronans vinstandel.

Tydligt torde vara, såsom äfven i högsta domstolen vid dess granskning af föreliggande förslag blifvit anmärkt, att saknaden af bestämmelser om ordningen för afgörande af stridighet angående afgäldens storlek innebär en betänkelig brist. Åtminstone måste det, för att förslaget ändock skall vara antagligt, förutsättas att normerna för uppskattningen äro klart och fullständigt affattade. I annat fall kan icke ens räkenskapersnas upprättande efter vissa föreskrifna formulär

göra tillfyllest, bortsedt derifrån, att det torde vara synnerligen svårt att finna formulär, passande för alla möjliga fall.

De af kommerskollegium föreslagna grunderna för afgäldens beräkning hafva emellertid af samtliga i granskningen deltagande ledamöter i högsta domstolen förklarats vara alltför sväfvande för att ej vid tillämpningen föranleda svårigheter. Det har sålunda, bland annat, framhållits att årsvinstens rätta belopp vore väsentligen beroende deraf, hvilka afskrifningar och andra afdrag från årsinkomsten grufvegaren finge tillgodoräkna sig, hvarförutom det kunde vara föremål för tvekan, huruvida och på hvilket sätt vinsten för att komma i betraktande måste hafva realiserats, äfvensom att det syntes vara ännu svårare att afgöra, hvad man borde hänföra till det nedlagda kapital, å hvilket ränta finge beräknas. Fyra af högsta domstolens ledamöter hafva vid dessa anmärkningar fogat det uttalandet att, enligt deras uppfattning, de framhållna betänkligheterna icke torde bero allenast på den affattning, som kommerskollegium gifvit sitt förslag, utan vara oskiljaktiga från hvarje tillämpning af den valda principen och sålunda icke kunna uteslutas på annat sätt än genom öfvergifvande af afgäldssystemet.

Emot detta system har slutligen äfven erinrats att kronan enligt detsamma skulle sätta sig i en annan och bättre ställning än enskilde jordegare och att härigenom eftersökandet af malmfyndigheter å kronojord skulle förlamas. Helt säkert vore också i följd af de stora medgrufföretag i allmänhet förenade riskerna det i många fall fördelaktigare för jordegaren att utan eget deltagande i grufvbrytningen vara tillförsäkrad äfven en måttlig del af vinsten, än att nödgas välja mellan att öfvergifva sin jordegareandel och att underkasta sig kostnaderna och äfventyret för deltagande, och ogynnsammare för inmutaren att ensam på egen kostnad och risk bearbeta grufvan, äfven om han finge behålla en stor del af vinsten, än att kunna påräkna bistånd af jordegareandelens innehafvare.

På grund af de nu anförda skälen torde afgäldssystemet böra lemnas å sido och frågans lösning försökas på den vägen, att staten tillgodogör sig jordegareandelen genom dess öfverlåtande åt enskilde.

De hufvudsakliga företrädena hos detta system — arrendesystemet — synas vara: att man kan undvika att gifva kronan en i jämförelse med andra jordegare privilegierad ställning och sålunda kan förebygga att den i inmutningsrätten liggande uppmuntran till fyndigheters eftersökande och bearbetande kommer att verka mindre kraftigt å kronojord än å enskild jord; att åt staten beredes icke blott inkomst utan

äfven vidgadt inflytande, eftersom möjlighet finnes att i upplåtelsevilkoren vid hvarje tillfälle upptaga de bestämmelser, som kunna finnas erforderliga; *att*, då afgiften bestämmes för hvarje särskildt fall, den kan bättre afpassas efter de föreliggande förhållandena och sålunda gifva större inkomst, än möjligt vore, om den skulle genom en allmän regel så fastställas, att den icke i fråga om någon grufva blefve tryckande; samt *att*, af samma skäl, äfven formen för och kontrollen å afgiftens utgörande kunna lämpas efter omständigheterna och i följd häraf de förut påpekade svårigheterna, hvad afgiftens beräkning angår, kunna helt och hållet eller åtminstone till största delen undanröjas.

Å andra sidan hafva dock emot de framställda, på arrendesystemet grundade förslagen riktats åtskilliga invändningar, som icke kunna fränkännas vigt. Det är i sjelfva verket alldeles icke lätt att finna en anordning, som tillgodoser på en gång statens och inmutarens intressen. Att inskränka sig till att utan vidare göra på staten tillämpligt det som gäller om enskilde jordegare låter sig nemligen icke genomföra. Hufvudanledningen härtill är att söka i det obestriddliga sakförhållandet, att statens verksamhet måste försiggå i former, som i fråga om enskilde jordegare icke hafva någon motsvarighet; i sammanhang härmed står, att staten bör undvika direkt deltagande i grufföretag.

Den största svårighet, som för staten är med ett arrendesystem förenad, består deri, att afgörandet, huruvida staten skall begagna sin jordegareandel, medför omgång, kostnader och ett ansvar, så mycket tyngre, som fyndighetens beskaffenhet i regel näppeligen kan vara tillräckligt känd för att möjliggöra ett ens någorlunda säkert omdöme. Bortsedt från ett speciellt fall af jämförelsevis ringa praktisk vigt, är det vid utmåsläggningen, som en jordegare senast skall anmäla sig till begagnande af sin jordegareandel. Vid denna tidpunkt är det i allmänhet, enligt hvad från sakkunnigt håll intygats, för staten omöjligt att ega sådan kännedom om fyndighetens beskaffenhet, att staten kan med trygghet bestämma sig för begagnande af sin jordegareätt och åtaga sig dermed förenade skyldigheter och risker. Härmed sammanhänger att, såsom äfven framhållits, ganska stora och i många fall alldeles gagnlösa kostnader måste föranledas af de besigtningar å platsen, som förutsättas för ett beslut att begagna jordegareandelen, äfvensom att uppdraget att pröfva företagens ekonomiska och tekniska möjligheter medför ett tungt moraliskt ansvar, helst som ett afrådande från deltagande i ett företag, som sedermera visar sig vara mycket lönande eller storartadt, i allmänhet kommer att synnerligen strängt bedömas; för öfrigt har det anmärkts att detta uppdrag icke lämpligen kunde ålägg-

gas hvarken bergmästarne, hvilka under den för undersökningar å marken användbara årstiden ofta icke skulle jemte sina öfriga göromål medhinna detsammes utförande och hvilkas ställning såsom opartiska förrättningsmän derigenom skulle* förryckas, eller grufingeniörerne, hvilka hade att tjenstgöra såsom bergmästarnes ställföreträdare, och som uppbure en i förhållande till det ifrågavarande arbetet och det dermed följande ansvaret alltför knapp aflöning.

Till undvikande af alla dessa svårigheter skulle den utvägen kunna anvisas och har verkligen under ärendets behandling varit ifrågasatt, att staten alltid eller så godt som alltid utan någon egentlig pröfning af fyndigheten skulle anmäla sig till begagnande af jordegareandelen. Härmed är emellertid den olägenhet förknippad, att staten måste under en längre eller kortare tid deltaga i grufarbetet, innan grufvan blifvit så känd, att det definitiva beslutet om jordegareandelens begagnande eller öfvergifvande kan fattas. Kostnaden för detta deltagande kan visserligen genom åberopande af grufvestadgans 66 § nedbringas till en ganska obetydlig summa, omkring 25 kronor årligen, men det har icke utan skäl anmärkts att det skulle vara staten mindre värdigt att på detta sätt söka förmå inmutaren att nästan uteslutande på sin bekostnad och risk utföra det arbete, som förutsättes för vinnande af tillräcklig kännedom om grufvan, ett omdöme som äfven har kunnat fällas med afseende på det medel, som staten skulle anlita för att undgå fortsatt deltagande, nemligen grufflottens förverkande genom försummelse att inbetala vederbörligt bidrag till grufdriften.

Äfven ett i visst afseende motsatt förfaringssätt har kommit under öfvervägande, det nemligen, att staten, sedan aumälan om jordegareandelens begagnande gjorts, skulle, i stället för att inskränka sitt deltagande till det minsta möjliga, så inverka på omfattningen af undersökningarna, att fyndighetens värde så snart som möjligt kunde tillnärmelsevis beräknas och derefter jordegareandelen utarrenderas. Emot detta förslag har dock erinrats att ett sådant tillvägagående skulle innebära en afvikelse från grundsatsen att kronan ej bör omedelbart deltaga i industriela företag samt förutsätta såväl anslag som särskildt sakkunnige tjänstemän, hvarförutom derigenom skulle frammanas ett mycket stort antal okloka företag, hvilka för kronan sannolikt komme att medföra större kostnader, än som betäcktes i de fall, då gynsamma resultat ernåddes.

Icke mindre betänkligheter hafva anförts emot den äfven framkastade planen att 22 § i grufvestadgan skulle ändras så, att jordegaren egde rätt att begära viss tids uppskof med utmålsförrättnings

företagande för att under tiden kunna — utan samarbete med inmutaren — göra behöfliga undersökningar af malmanledningens värde. Särskildt skulle nemligen härigenom, i strid mot den af ålder här i landet omfattade åsigten, tvänne personer komma att hvar för sig och oberoende af hvarandra drifva grufarbete inom samma grufområde, äfvensom utmålsläggningen och den dermed följande större vissheten i de grufvan rörande förhållandena till men för inmutaren uppskjutas en tid, som, om jordegaren skulle hafva verklig nytta af uppskovvet, måste göras ganska lång.

Det af komiterades flertal framlagda förslaget går i ännu en annan riktning. Enligt detsamma njuter staten för anmälan till begagnande af jordegareandelen förlängd tid intill fem år från utmålsläggningen. För att emellertid denna förlängning af inmutarens ovisshet skall så mycket som möjligt oskadliggöras och han ej föränledas att till ett minimum inskränka sina arbeten — hvarigenom hela ändamålet med förlängningen skulle i väsentlig mån förfelas — har det tillagts att, ehvad staten tidigare eller senare anmäler sig till jordegareandelens begagnande, tillträdes denna dock först vid utgången af de fem åren; härigenom blir inmutaren åtminstone för någon tid säker på att få vara ensam om arbetet och att ensam få skörda frukten af de kostnader, som han derpå nedlägger. Direkt framtingas ett visst mått af arbete derigenom att under de fem åren dels den vanliga arbetskyldigheten fördubblas, dels hvilostånd förbjudes, dels afgift i stället för arbete ej får erläggas.

Emot detta förslag hafva åtskilliga invändningar framstälts. Sålunda har det sagts att detsamma vore så ofördelaktigt för inmutaren, att derigenom måste i väsentlig mån minskas hågen till inmutning. Framhållits har särskildt att, enär under den första tiden af ett gruf-företags tillvaro kostnaderna i allmänhet vore störst och afkastningen minst, fördelen för inmutaren af att under den i förslaget utsatta tiden ensam tillgodogöra sig grufvan vore för liten för att uppväga risken att, å ena sidan, om företaget blefve fruktbarande, förlora hälften deri utan ersättning för ens någon del af undersökningsarbetet och att, å andra sidan, der det misslyckades, ensam få stå för förlusten. Vidare skulle bestämmelserna om fördubbling af arbetskyldigheten och om förbud emot hvilostånd samt emot erläggande af afgift i stället för försvarsarbete afskära inmutaren från den eljest för honom efter utmålsläggningen öppna möjligheten att med ingen eller blott en ringa utgift vinna tid att afyttra sin rätt eller skaffa sig förlagskapital. Tillika vore dessa bestämmelser otillräckliga för vinnande af det med

dem åsyftade ändamålet. Äfven den fördubblade vanliga arbetsskyldigheten kunde nemligen alltför väl fullgöras på ett sådant sätt att ingen egentlig insigt om fyndigheten derigenom vünes. Slutligen kunde det icke anses lämpligt att staten, såsom enligt ifrågavarande förslag vore fallet, för att lättare kunna skaffa sig direkt inkomst af ett industrielt företag, tillerkände sig sjelf en privilegierad ställning och beröfvade inmutare å kronojord rättigheter, som de skulle hafva egt, om fyndigheten varit belägen å enskild mark.

Föredraganden af bergsärenden i kommerskollegium har å sin sida ansett lämpligaste sättet för genomförande af arrendesystemet vara att i instruktion för den eller de myndigheter, som komme att handlägga hithörande ärenden, föreskrefves, att kronans rätt till jordegareandel endast då borde begagnas, när omständigheterna otvetydigt ådagalade, icke blott att företaget vore af sådan betydelse och sådant värde, att kronan kunde för sin andel deri erhålla en afsevärd fördel, utan äfven att möjlighet funnes att beräkna en lämplig afgift för jordegareandelens öfverlåtande. På sådant sätt skulle enligt föredragandens förmenande så mycket som möjligt minskas de omkostnader, risker och anspråk, hvilka syntes honom vara omöjliga för staten att helt och hållet undvika utan uppgifvande af det i Riksdagens skrifvelse angifna önskningsmålet.

I sjelfva verket är det också tydligt att enligt bemålde föredragandes förslag, på sätt han sjelf äfven framhållit, de förut påpekade med arrendesystemet förenade svårigheterna icke på långt när fullständigt öfvervinnas. Det skulle sålunda jemväl enligt detta förslag blifva nödvändigt att, när inmutning skett på kronojord, anställa undersökning på platsen för bedömande af företagets beskaffenhet och utsigter. Kostnaderna härför skulle i alla de fall, då jordegareandelen funnes icke böra begagnas, vara helt och hållet förlorade. Dessutom skulle hvad förut anförts om de vanskligheter, som vore förenade med finlandet af personer, som ur alla synpunkter vore fullt lämpliga att verkställa ifrågavarande undersökningar, och om tyngden af det med desamma förenade moraliska ansvaret ega nästan alldeles oförminskad tillämpning. Vidare skulle det uppenbarligen ofta blifva omöjligt att genast efter utmåsläggningen, vid hvilken anmälan om jordegareandelens begagnande ju i regel senast måste göras, finna en arrendator och med honom träffa uppgörelse i alla erforderliga punkter. Det skulle således alltför lätt blifva för staten nödigt att under någon tid deltaga i grufdriften, för hvilket deltagande både penningemedel — särskildt äfven i anledning af skyldigheten att delvis lösa redan befintliga byggnader, redskap och förråd

— och tjenstemän skulle erfordras. Å andra sidan måste, då ett arrendeafstal träffats, den föreställningen lätteligen kunna uppstå, att staten vore ansvarig för riktigheten af det resultat, hvartill de förut omtalade undersökningarne ledt, och på grund af hvilket staten bestämt sig för begagnande af jordegareandelen och uppstått sina arrendevilkor. Äfven bortsedt härifrån vore, för så vidt icke staten inskränkte sig till att göra sin rätt gällande blott i undantagsfall, fastställandet af arrendevilkor en mycket vansklighet, då man icke utan att betydligt förlänga tiden för statens omedelbara deltagande kunde hoppas att erhålla ledning genom konkurrens mellan flere arrendesökande, hvilka haft tillräcklig tid att öfverväga sina anbud. För att så snart som möjligt få tillfälle att rätta till äfventyrs förelöpande felaktigheter i detta afseende skulle man nödgas göra den första arrendetiden mycket kort, hvaraf åter följderna kunde befaras blifva den, att arbetet under denna första tid bedrefves på ett lamt eller eljest otillfredsställande sätt.

Sjelfva arten af de nu påpekade svårigheterna synes anvisa den väg, på hvilken man kan vänta att komma till en mera tillfredsställande lösning af frågan. Man bör försöka att befria staten från kostnaderna, besväret och ansvaret med de undersökningar, som erfordras för ett beslut att begagna rätten till jordegareandel, vidare äfven från nödvändigheten att under första tiden omedelbart deltaga i grufdriften samt, såvidt möjligt, från svårigheten att riktigt bestämma arrendeafgiften. Allt detta synes — utan ett betänkligt uppskjutande af utmåsläggningen eller af den tid, inom hvilken staten bör anmäla sig till begagnande af jordegareandelen — kunna vinnas genom den anordning, som jag nu går att utveckla.

Grundtanken i denna är att redan innan tiden för anmälan om jordegareandelens begagnande gått till ända genom infordrande af anbud utröna möjligheten att utarrendera kronans lott. Statens första åtgärd är därför att infordra arrendeanbud, och detta bör i regel ske inom kort tid efter mutsedelns utfärdande. Den tid, inom hvilken anbud skola ingifvas, sättes tillräckligt lång, för att spekulanter må hafva tillfälle dels att, såvidt möjligt, taga kännedom om den inmutade fyndighetens art och värde, dels att genom bildande af associationer eller eljest försäkra sig om nödigt kapital. Utan tvifvel måste i många fall det vara med ett ganska stort äfventyr förenadt att på ett så tidigt stadium af grufdriften ingifva anbud på öfvertagande af kronans lott. Men i betraktande deraf, att detta äfventyr dock icke är större än vid transaktioner angående inmutningsrätt, synes det med stöd af erfarenheten i afseende på sådana kunna antagas, att den en-

skilda företagsamheten, när grufvan kan förväntas blifva af någon större betydighet, icke skall låta sig deraf afskräckas, utan fastmera i dylika fall ett flertal anbud inkomma. Uteblifvandet af hvarje anbud måste därför under vanliga förhållanden betraktas såsom ett ganska säkert tecken derpå, att grufvan icke förtjenar statens deltagande i grufdriften, och detta så mycket mera, som det för inmutaren uppenbarligen, när grufvan eger något värde, finnes ett ganska starkt intresse af att ensam blifva berättigad till densamma och han därför har anledning att genom ingifvande af arrendeanbud söka förekomma annans deltagande. Ingifvas åter anbud, har staten dels den fördelen att, om en undersökning på platsen i följd af särskilda omständigheter finnes nödig eller önskelig, säkerhet finnes att få vederlag för den häraf föranledda kostnaden, dels äfven den att en värdefull ledning erhålles för bestämmande af arrendeafgiftens storlek. Hålles möjligheten öppen att lämpa såväl grunden för afgiftens beräkning som inom vissa gränser äfven arrendetiden efter de i hvarje fall föreliggande omständigheterna och spekulanters i anbuden framträdande önsksningar, synes man icke behöfva befara att afgiften blir alltför låg eller att genom en alltför kort arrendetid arrendatorn frestas att åsidosätta de sunda principerna för grufvbrytningen; härutinnan måste äfven ett medgifvande af optionsrätt för arrendatorn att vid arrendetidens slut å nyo få öfvertaga jordegareandelen visa sig verksamt. Enär anbuden afgifvas utan stöd i en föregående genom statens försorg verkställd undersökning, handla spekulanterna helt och hållet på eget ansvar och komma att sakna hvarje äfven skenbar grund för anspråk på att hållas skadeslösa för de misstag de begått. Staten är vidare, på grund af tidsföljden mellan arrendeafstalets uppgörande och anmälandet om jordegareandelens begagnande, icke utsatt för den risken att efter sådan anmälan under afvaktan på utarrendering under längre eller kortare tid behöfva omedelbart delta i grufföretaget för att måhända till sist nödgas tillgripa den med dess värdighet mindre väl öfverensstämmande utvägen att genom försummelse att inbetala tillskott förverka sin andel och derigenom befria sig från vidare förpligtelser. Man behöfver icke heller befara att staten får utan gagn vidkännas andel i utmålskostnaden. Slutligen kan, vid utmålsläggningen, i fråga om utmålets storlek och sträckning m. m. billig hänsyn tagas till arrendatorns önsksningar, hvilket i sin mån måste bidraga till att uppmuntra arrendespekulationen.

Skulle i enstaka fall på grund af särskilda omständigheter någon arrendator ej kunna genast erhållas men grundad förhoppning dock finnas om lönande arbete, är det uppenbarligen icke med nämnvärd ut-

gift för kronan förenadt att under någon tid genom deltagande i försvarsarbetet bibehålla sin rätt.

Hvad nu blifvit anfördt synes mig gifva ifrågavarande anordning ett bestämdt företräde framför hvarje annau tillämpning af arrendesystemet. Å andra sidan bevaras — med den obetydliga inskränkning, som jag strax skall angifva — alla de förut framhållna, med detta system förenade fördelarna: likställighet mellan kronan och andra jordegare samt således mellan inmutare å kronojord och inmutare å enskild jord; beredandet åt staten icke blott af inkomst, utan äfven af vidgadt inflytande; möjlighet att afpassa afgiften efter hvarje särskildt fall och sålunda undvika att den antingen i en del fall blifver tryckande eller i andra fall alltför lindrig och litet gifvande; möjlighet att lämpa efter omständigheterna äfven grunden för och kontrollen å afgiftens beräkning. På grund häraf anser jag en åtgärd i den af Riksdagen angifna riktningen vara möjlig och lämplig.

Den nyss antydda inskränkningen har afseende på den förstnämnda bland de berörda fördelarne, eller fördelen af likställighet mellan kronau och andra jordegare. För att möjliggöra en tillfredsställande användning af arrendesystemet i dess förut omtalade form behöfvas nemligen vissa ändringar i grufvestadgan, hvilka onekligen kunna uppfattas såsom försämrande inmutarens rättsställning, om de än äro af försvinnande liten betydelse i detta afseende.

Först och främst måste, för att kronan må kunna i god tid efter mutsedelns utfärdande utbjuda jordegareandelen på arrende och dervid kunna utsätta tillräckligt lång tid samt efter dennas utgång hafva erforderligt rådrum före utmåsläggningen, dels den myndighet, som å kronans vägnar har att ombesörja utarrenderingen, — lämpligen Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande — erhålla underrättelse derom, att inmutning skett å kronojord, dels mellan denna underrättelse och utmåsläggningen viss tid förflyta. De för åstadkommande häraf behöfliga stadgandena hafva synts kunna på det sätt sammanslås i 22 §, att utmål förklaras ej få utan Eders Kongl. Maj:ts tillstånd läggas å kronojord, der jordegareandelen tillkommer kronan, förrän två år efter det att afskrift af mutsedeln blifvit till Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande ingifven. Härvid må erinras, att redan enligt grufvestadgans nuvarande lydelse (i 13 §) en inmutare är skyldig att viss tid innan han börjar arbetet å inmutadt område lemna afskrift af mutsedeln till områdets egare, således, då kronan är egare, till Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande, äfvensom att för närvarande utmål icke behöfver sökas förrän tre år från mutsedelns utfärdande, hvilken tid, enligt hvad erfarenheten gifvit vid handen,

allmänt i dess hela utsträckning begagnas. Det kan således endast vara i sällsynta undantagsfall, som någon verklig inskränkning eller ny börda genom det föreslagna stadgandet åläggas inmutaren.

För det andra har den, af föredraganden af bergsärenden framhållna, faran måst undvikas, att arrendatorn af kronans lott genom försummelse att inbetala tillskott kommer densamma att enligt grufvestadgans 65 § hemfalla till öfrige delegare i grufvan; denna fara är så mycket större, som arrendatorn härvid kan handla i hemligt samförstånd med dessa och emot godtgörelse, som af dem utlofvats eller gifvits. Man kan visserligen hänvisa dertill att staten, hvilken såsom egare af lotten får mottaga sådan anmaning och sådan ytterligare erinran, som i samma 65 § omtalas, följaktligen kommer i tillfälle att, innan det är för sent, själf fullgöra inbetalningen och derigenom förebygga lottens förverkande. Man får dock ej förbise att staten för att draga fördel af denna utväg skulle nödgas både att vidkännas tillskottet utan visshet om framtida godtgörelse därför och att under någon tid, till dess ett nytt arrendeafstal kunnat träffas, omedelbart deltaga i grufdriften; det förutsättes nemligen att den försumlige arrendatorn förverkat sin arrenderätt.

På grund af det anförda har det synts nödigt att åt kronan förbehålla en särskild anståndstid, tillräckligt lång för att i regel, der grufvan har något egentligt värde, en ny arrendator må kunna erhållas. Då tillskottet skall från den vanliga anståndstidens utgång löpa med sex procent ränta, torde de olägenheter, som för öfrige delegare i grufvan må vara förknippade med uppskofvet, icke kunna anses vara betydande. Snarare skulle man kunna säga att faran för en på aflägsnande af kronans rätt riktad öfverenskommelse mellan arrendatorn och öfrige delegare icke är med tillräcklig visshet utesluten, eftersom ett så stort tillskott kan af dem beslutas, att hvarken staten eller någon ny arrendator vill erlægga detsamma. Häremot kan emellertid anmärkas dels att dylika spekulationer från arrendatorns sida af flera skäl alltid måste vara i hög grad vågade, helst när det är fråga om en så kapitalstark grufvegare som staten, dels att de öfrige delegarne ju äfven skola betala motsvarande tillskott och följaktligen riskera att, om den infordrade summan är för stor, förverka sina lotter redan vid utgången af den vanliga anståndstiden.

Till förekommande af misstag har det synts vara gagneligt att såväl i 65 § som i 22 § intaga en erinran derom att det är Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande, som hvar för sitt område ega å kronans vägnar emottaga de meddelanden, som der äro i fråga. Det sätt, hvarpå denna erinran i båda de nämnda paragraferna uttryckts, torde tillräckligt före-

bygga den alldeles oberättigade slutsatsen att det vore endast i dessa fall, som Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande med afseende på dylikt vore rätte vederbörande.

Förutom i nämnda två paragrafer (22 och 65) torde för återtagande af kronans jordegareandel och genomförande af arrendesystemet ändring behöfva vidtagas endast i 17 §. Dels inmutare, dels vissa kronojordsinnehafvare måste nemligen fränkännas den dem enligt nuvarande affattningen tillkommande rätten till jordegareandel. Det förra kan åstadkommas genom att utesluta paragrafens sista stycke och sålunda återgifva hufvudregeln, att jordegareandelen tillkommer jordegaren, dess giltighet, det senare åter genom att i första stycket utelemna en eller två af de kategorier kronojordsinnehafvare, som der tillerkännas rätt till jordegareandel. Lika med högsta domstolen finner jag det icke böra ifrågakomma att frångå boställsinnehafvare förevarande rättighet. Det blir sålunda allenast kronoarrendatorer, som icke vidare skola i lagrummet omförmlas. Efter denna ändring i kommerskollegii förslag kan det med så mycket mindre skäl förordas att utesluta bestämmelsen om rätt för kronojordsinnehafvare att, om han begagnar jordegareandelen, sedermera behålla grufloten såsom sin enskilda tillhörighet.

Bland villkoren för jordegareandelens utarrendering kunna de flesta ej lämpligen blifva föremål för allmänt gällande bestämmelser. Af de öfriga åter äro några sådana att de ej kräfva någon särskild redogörelse. Tvänne punkter torde emellertid böra nu omnämnas på grund af den betydelse de i olika afseenden ega.

Af grundsatsen, att staten bör undvika utgifter och förpligtelser, härflytande af jordegareandelens utarrendering, följer det med nödvändighet att en arrendator icke bör kunna vid arrendetidens slut af staten fordra ersättning för byggnader och andra anläggningar, lika litet som för utförda förarbeten eller anskaffade redskap och förråd. Man kunde då tänka sig att han skulle få ersättning för större eller mindre del af de nämnda föremålen på det sätt, att en ny arrendator skulle vara förbunden att lösa dem. Icke heller detta kan dock medgifvas. I sådana fall, då lösesumman uppginge till ett ansenligt belopp, vore nemligen fara värdt att genom en sådan regel konkurrensen om det nya arrendet skulle alltför mycket inskränkas och staten ställas inför det valet att antingen låta den förre arrendatorn fortsätta med nyttjandet snart sagdt på hvilka villkor som helst eller sjelf inträda i omedelbart utöfvande af grufdriften. Det ligger äfven i öppen dag att en sådan situation skulle kunna afsigtligt framkallas. Ingen som helst rätt att

fordra lösen eller ersättning bör därför tillerkännas en afträdande arrendator. Snarare kunde man tillförsäkra honom att, om han ej finge lösen, få vidblifva bruket af jordegareandelen under en efter omständigheterna afpassad tid, dock ej utöfver visst maximum. Detta skulle emellertid föranleda invecklade beräkningar och ofta ej lända arrendatorn till någon verklig nytta, eftersom han icke på förhand kunde säkert veta huru det komme att gå. Det synes sålunda icke återstå något annat än att i arrendevilkoren fränkänna arrendatorn hvarje slags godtgörelse. Detta utesluter dock naturligtvis icke att det på grund af särskilda omständigheter kan i enstaka fall finnas ändamålsenligt att i större eller mindre utsträckning tillerkänna arrendatorn rätt till ersättning, hvilken förmån då måste motsvaras af skyldighet att erlægga ett så mycket högre arrende.

På frågan, i hvad mån en arrendator är befogad att under sin besittningstid borttaga, förminska eller försämra en gång utförda anläggningar m. m., torde det icke vara nödigt eller lämpligt att här inlåta sig. Några allmänna normer utöfver dem, som följa dels af förhållandet till öfrige delegare, dels af grufvestadgans 48 § och 6 kapitel, låta näppeligen uppstålla sig. Till de enskilda fallens egendomligheter kan endast i arrendeaftalen tagas hänsyn. Det må dock anmärkas att saken tydligen ställer sig på annat sätt i fråga om den förste arrendatorn, än med afseende på den, som till brukande öfvertager kronans lott i en redan länge bearbetad, med dyrbara anläggningar försedd grufva.

Emot hvad ofvan förordats, eller att byggnader och anläggningar skola vid arrendetidens slut utan ersättning hemfalla till kronan, kan den invändning lätt göras att i följd af en sådan regel arrendatorn blifver alldeles afskräckt från alla mer än för det närmaste behofvet afsedda åtgärder. Såsom redan ofvan antydts bör en sådan tendens dock kunna öfvervinnas dels genom medgifvande af optionsrätt, dels, och framför allt, genom ett lämpligt bestämmande af arrendetiden, på det sätt nemligen, att arrendet ställes på så mycket längre tid, ju kostsammare förarbeten och anläggningar erfordras. Det bör ju till och med icke finnas något hinder därför att den, som till en början arrenderat på kort tid, senare, när han funnit att större arbeten äro ändamålsenliga, än han på grund af den återstående arrendetidens korthet kan vedervåga, på derom gjord framställning genast och utan afvaktan på den första arrendetidens slut erhåller förlängning af arrendet. För öfrigt är det, äfven oberoende af optionsrätten, ganska antagligt att ombyte af arrendator endast sällan kommer att ega rum; tydligen kan i allmänhet

ingen annan bjuda så mycket för jordegareandelen som den förutvarande arrendatorn sjelf.

Medan det nu framställda talar därför att arrendetiderna göras långa, kommer man ur andra synpunkter till det motsatta resultatet. Dels kan det nemligen visa sig att arrendeafgiften bör höjas, grunden för dess beräkning ändras eller kontrollerna skärpas, dels, och framför allt, är det endast genom att utarrendera på kortare tider, som staten verkligen behåller saken i sin hand och är i tillfälle att med ej alltför långa mellantider göra sitt inflytande gällande genom att tillägga nya arrendevilkor och i öfrigt förfara efter de till äfventyrs väsentligen ändrade omständigheterna. Det gäller därför att genom väljandet af en medelväg söka förena dessa båda stridiga fordringar. Lämpligast synes i sådant hänseende vara att utsätta en, icke alltför knapp, maximitid, hvilken skäligen torde kunna antagas till tretio år såsom i afseende å apatitfyndigheter vid nästlidna års Riksdag bestämdes; första gången utarrendering sker lär i allmänhet böra väljas en betydligt kortare tid.

Sedan jag nu redogjort för det sätt, hvarpå det af Riksdagen i första rummet framhållna önskningsmålet bäst synes kunna vinnas, må det tillåtas mig att beröra de öfriga punkterna af Riksdagens framställning.

Dervid torde beträffande det öfverklagade missförhållandet att staten icke kunde med trygghet emot förnyad inmutning besitta en förvärfvad eller sönad malmfyndighet, som för det allmänna af särskild anledning vore af vigt och värde, få hänvisas till hvad föredraganden af bergsärenden anfört och kommerskollegium åberopat, nemligen att grufvestadgan icke synes gifva stöd för en sådan tolkning, som den af Riksdagen förutsatta, hvadan någon anledning till ändring eller förtydligande af grufvestadgan i denna del icke lär förefinnas.

Med afseende derefter å hvad af Riksdagen yttrats om önskvärdheten af vissa ändringar i de om utländings grufdrift i riket gällande reglerna, finner jag, i likhet med, bland andre, brukssocietetens fullmäktige i jernkontoret och kommerskollegium, några skärpningar af arbetsskyldigheten eller af den kontroll, som grufdriften är underkastad, icke böra vidtagas. Deremot har, på sätt af kommerskollegium, bemälda fullmäktige och komiterades flertal förordats, utländings rätt att inmuta eller eljest förvärfva grufvor här i riket synts kunna väsentligt inskränkas och i sammanhang härmed föreskrifvas, att gruf föreståndare måste vara svensk undersåte. De bestämmelser, som kunna finnas erforderliga för att, så vidt möjligt, förebygga att under form af svenskt bolag idkas grufdrift för utländsk räkning, torde tillhöra bolagslagstiftningens område.

Hvad slutligen angår det af Riksdagen önskade ordnandet i särskilda afseenden af rätten till icke inmutningsbara ämnen, har det redan angifvits att ett betydelsefullt steg i den ifrågavarande riktningen tagits genom det af nästlidne års Riksdag åt Eders Kongl. Maj:t gjorda medgifvandet att åt enskilde upplåta å kronojord befintliga apatitförekomster. Att i grufvestadgan intaga bestämmelser i syfte att eftersökandet och upptäckandet af värdefulla, men icke inmutningsbara ämnen, äfven der de icke förekomma i sammanhang med malmfyndigheter, uppmuntras och främjas, torde, på sätt föredraganden af bergsärenden anmärkt, icke låta sig göra utan att utsträcka inmutningsrätten äfven till dessa ämnen eller på annat sätt inskränka jordegarens fria förfogande öfver desamma, hvilket uppenbarligen skulle innebära en återgång till en på goda erfarenhetsgrunder öfvergifven ståndpunkt. Något liknande kan sägas äfven om en utsträckning af den rätt till icke inmutningsbara ämnen inom ett utmål, som nu enligt grufvestadgans 8 § tillkommer inmutaren. Det är emellertid att vänta att denna paragrafs föreskrifter, såvida ordningen för bestämmande af den inmutaren tillkommande godtgörelsen för brytnings- och uppfodringskostnader, belöpande på de ämnen, som jordegaren kan tillägna sig, blir på ett ändamålsenligt sätt fastställd, skola komma till allmännare användning och tillgodogörandet af de icke inmutningsbara ämnena inom ett utmål sålunda befordras; för hvad i sådant syfte föreslås skall längre fram redogöras.

Hvad viss kronojord vidkommer, är staten naturligen oförhindrad både att medgifva rätt till eftersökande och bearbetande af icke inmutningsbara fyndigheter af det ena eller andra slaget och att genom öfverenskommelse med inmutare utvidga deras befogenhet att inom utmål bryta och sig tillgodogöra ifrågavarande ämnen. Härför äro dock ändringar i grufvestadgan hvarken nödiga eller lämpliga. Den rätta vägen är fastmera den, som redan blifvit beträdd i fråga om apatitfyndigheter, eller att, i den mån ett praktiskt intresse visar sig det fordra, Eders Kongl. Maj:t inhemtar Riksdagens samtycke till upplåtelser af det ena eller andra slaget. På sådant sätt kunna de erforderliga bestämmelserna afpassas efter de olika förhållanden, som med afseende å särskilda slag af mineralförekomster må vara för handen.

Såsom jag förut haft tillfälle att erinra, täcktes Eders Kongl. Maj:t, då Riksdagens skrifvelse af den 20 maj 1890 föredrogs, anbefalla att förslag skulle afgifvas jemväl till sådana ändringar i grufvestadgan, hvilka, oberoende af det i denna skrifvelse framhållna, kunde anses nödiga. Vissa af de på grund häraf föreslagna ändringarna synas vara förtjenta af att genomföras. Då jag nu öfvergår till att redogöra för hvad jag

i sådant afseende finner mig böra tillstyrka, torde jag, med hänvisande i öfrigt till den af kommerskollegium åberopade motiveringen, endast behöfva angifva de skäl, som i särskilda punkter föranledt afvikelse från kollegii förslag, då detta inom civildepartementet omarbetats.

2 §.

I anledning af hvad fem bland högsta domstolens ledamöter anført finner jag det föreslagna uteslutandet af orden »på marken» i denna paragraf liksom i 21 och 26 §§ ej böra förordas.

3 §.

Vid den af kommerskollegium föreslagna lydelsen har anmärkts dels af två justitieråd att icke blott de för grufdriftens behof nödvändiga, utan äfven öfriga på utmål uppförda byggnader borde förklaras ej utgöra hiuder för inmutning, dels af ett justitieråd, som i öfrigt var af samma tanke som de förra, att undantaget från de vanliga fridlysningsbestämmelserna icke borde hafva afseende på andra byggnader än de å den inlösta delen af ett utmål uppförda.

För min del anser jag — eftersom en jordegare i allt fall icke kan hindras att genom uppförande af byggnader utesluta möjligheten af inmutning inom vissa områden — det vara riktigtast att från fridlysning undantagas endast sådana byggnader, som en inmutare i följd af grufvestadgans 30 § eger rätt att oberoende af jordegarens samtycke uppföra. Deremot finner jag det, när byggnaderna äro af denna beskaffenhet, vara alldeles likgiltigt, af hvem eller vid hvilken tidpunkt de uppförts. I enlighet med det nu anförda har kommerskollegii förslag jemkats, hvarvid äfven iakttagits att bringa affattningen till närmare öfverensstämmelse med de i 30 § använda ordalagen och att undvika uttalande af en bestämd förutsättning derom, hvilka slags i regel fridlysta byggnader kunna på grund af denna paragraf lofligen uppföras. I anledning af tillägget vid första stycket måste andra stycket något ändras.

4 §.

I enlighet med den af sex ledamöter i högsta domstolen gjorda hemställan torde paragrafen böra förblifva oförändrad.

5 §.

Paragrafen har på de i högsta domstolen anförda grunder affattats i öfverensstämmelse med hvad sex justitieråd hemställt och ett justitieråd delvis biträdt.

8 §.

På sätt af sex ledamöter i högsta domstolen förordats, hafva de tillägg, som föreslagits i syfte att utmärka att de i förevarande lagrum omförmälda, på inmutningen grundade rättigheterna kunna i följd af jordegareandelens begagnande tillkomma annan jemte inmutaren, icke upptagits.

Tre ledamöter i högsta domstolen hafva beträffande den föreslagna bestämmelsen om förlängning för de fyra nordligaste länen af den tid, inom hvilken jordegaren måste utöfva sin rätt att afhemta vissa ämnen, anmärkt att icke »syndighetens» läge, utan snarare belägenheten af den jord, hvars egare åtnjöte afhemtningensrätten, borde vara afgörande. Emellertid är det tydligt att just i de fall, då olika resultat uppkomma, allteftersom man tillämpar den af kommerskollegium föreslagna eller den af de tre ledamöterna i högsta domstolen förordade regeln, åtminstone den senare leder dertill att olika tidsbestämmelser gälla med afseende på delar af samma grufområde. Lämpligare synes då vara att fästa sig vid inmutningspunktens läge och sålunda på en gång undvika ovisshet och dubbel tidsberäkning. Att inga praktiska betänkligheter kunna anföras emot att låta den för de fyra nordligaste länen afsedda tidsbestämmelsen i följd af inmutningspunktens läge gälla för en grufområdesdel, belägen utom dessa läns gränser, eller tvärtom, ligger i öppen dag.

Med afseende på förslaget att, der tvist uppstår om beloppet af den godtgörelse jordegaren bör gifva, med bestämmandet deraf skall gå enligt föreskrifterna i grufvestadgans 12 §, har i högsta domstolen anmärkts, af sex ledamöter att den ifrågasatta proceduren lätt kunde föranleda större tidsutdrägt, än att ersättningen hunne före afhemtningstidens utgång fastställas, och af tre ledamöter dessutom att hänvisningen till 12 § icke syntes stå i öfverensstämmelse med affattningen af detta lagrum, der ersättningstagaren förutsattes vara den, som väckt fråga om ersättningens bestämmande.

Båda dessa betänkligheter torde kunna aflägsnas genom en bestämmelse att, när parterna ej ena sig om godtgörelsens belopp, tiden för afhemtandet skall räknas från det beloppet blifvit slutligen fastställt. Härvid bör emellertid märkas att inmutaren skulle i hög grad betungas, om han under lång tid nödgades se det ofta knappa utrymmet vid grufvan upptaget af de ämnen, som jordegaren får afhemta. Det bör således vara möjligt att påskynda det slutliga afgörandet. Ett enkelt medel härför synes det vara, att, då skiljemän anlåtats, deras beslut ej får öfverklagas.

I fråga slutligen om förslaget att å viss kronojord jordegarens rätt enligt förevarande paragraf skall tillkomma kronan i stället för, såsom enligt den nuvarande lydelsen, jordens innehafvare, torde endast behöfva anmärkas att omfånget af ändringen uppenbarligen bör bero deraf, å hvilken jord rätten till jordegareandel tillerkännes kronan. Uttrycksättet har lånats från gällande 17 §.

11 §.

Till vinnande af större säkerhet att för samma skada ej må mer än en gång fordras ersättning, har det föreslagna tillägget, i något förändrad affattning, nedflyttats till paragrafens slut.

13 §.

Komiterades flertal har anført att, då enligt nu gällande bestämmelser inmutaren förlorade sin inmutningsrätt, derest icke bestyrkt afskrift af mutsedeln inom vederbörlig tid lemnades äfven till den, som hade nyttjanderätt till det inmutade området, och då han således vore så godt som rättslös, om jordegaren undandroge sig att lemna uppgift å den, som egde sådan rätt, och denna icke vore intecknad, det ansetts billigt att afskrift af mutsedeln måste delgifvas endast åt de nyttjanderätts-hafvare, som af jordegaren skriftligen uppgäfves eller som egde intecknad rätt. Till hvad i sådant afseende föreslagits hafva brukssocietetens fullmäktige i jernkontoret så till vida anslutit sig, att enligt deras mening mutsedeln borde delgifvas endast innehafvaren af intecknad nyttjanderätt.

Ingendera af de sålunda föreslagna utvägarne synes vara fullt lämplig och på ett tillfredsställande sätt befria inmutaren från den fara, som tillämpningen af det nuvarande stadgandets ordalydelse kan för honom

innebära. De öfverklagade olägenheterna torde emellertid egentligen kunna förekomma i sådana fall, då nyttjanderättens utöfning icke klart framträder i det yttre. Det synes därför vara tillräckligt att genom något förändrade ordalag utmärka att stadgandet icke skall gälla i fråga om nyttjanderättigheter af antydda slag, t. ex. afkomsträttigheter och dylikt.

I 2 mom. har kommerskollegii förslag af språkliga skäl ansetts böra i någon mån ändras.

14 §.

I öfverensstämmelse med hvad af högsta domstolens samtliga ledamöter blifvit hemställt, har i kommerskollegii förslag sådan ändring vidtagits, att läget af inmutningspunkten i stället för fyndighetens läge må blifva afgörande för frågan, om inmutaren åtnjuter den kortare eller den för vissa län afsedda förlängda tiden för försöksarbetets påbörjande. Tillika har redaktionen jemkats till närmare öfverensstämmelse med gällande lag.

21 §.

På grund af hvad i högsta domstolen vid 2 § anförts hafva orden »på marken» i gällande affattning fått qvarstå.

22 §.

Af högsta domstolens ledamöter hafva tre hemställt att det föreslagna tillägget om skyldighet för inmutaren att vid ansökan om utmål bifoga prof å malmen icke måtte godkännas, och har en vid samma tillägg anmärkt dels att skyldigheten blott borde göras vilkorlig och beroende deraf, om bergmästaren fordrade prof, dels att ett uttryckligt stadgande om påföljden af försummelse att fullgöra den ifrågasatta skyldigheten vore erforderligt. Med stöd jemväl af sist anförda uttalande anser jag lämpligast, att ifrågavarande tillägg ur förslaget utelemnas.

Såsom af en ledamot i högsta domstolen framhållits, torde en uttrycklig föreskrift vara af nöden om påföljden af försummelse att på bergmästarens begäran förskjuta kostnaden för utmålsläggningen, hvilket enligt förslaget skall åligga inmutaren. I brist af en sådan föreskrift skulle man nemligen kunna anse att genom försummelsen allenast uppskof med förrättingens företagande åstadkommes; ett sådant uppskof skulle emellertid icke uteslutande vara menligt för inmutaren själf utan

äfvén förlänga ovissheten om grufområdets slutliga storlek och form och härigenom dels lända till skada för jordegaren, dels kunna föranleda en onödig fältspärrning. En bestämmelse har därför tillagts om äfventyret, hvilket naturligast bör bestämmas så, att ansökningen saknar verkan till bevarande af inmutarens rätt, intill dess det försummade blifvit fullgjordt.

Af formela skäl hafva de två styckena i paragrafen betecknats såsom mom. 1 och mom. 2.

24 §.

Den af kommerskollegium föreslagna redaktionen har i språkligt afseende något jemkats.

26 §.

Äfvén här hafva, af samma skäl som i 2 och 21 §§, orden »på marken» bibehållits.

31 §.

Det med ändringen åsyftade ändamålet synes kunna fullständigt vinnas med en något mindre rubbning af den nuvarande lagtexten.

39 §.

Förslaget lider i språkligt afseende af en viss oegentlighet, för hvars aflägsnande redaktionen något ändrats, så att det framträder att det allenast är fråga om olika grunder för rymdberäkningen; för att den senare af dessa grunder, eller beräkningen efter upplagdt berg, skall vara tillämplig, förutsättes det naturligtvis icke med nödvändighet att den sprängda massan blifvit ur grufvan uppfordrad, utan allenast att den blifvit sammanförd till en eller flera mätbara högar.

44 §.

Tydiligen måste det vara å samma kronojord, der jordegareandelen skall tillhöra kronan, som kronan skall återtaga den befogenhet, hvarom i denna paragraf är fråga. För att beteckna jordens innehafvare hafva valts de i gällande 17 § använda uttrycken.

61 §.

Högsta domstolen har enhälligt anmärkt att, under förutsättning af det i första stycket föreslagna tillägg, det, till förekommande af tvifvelsmål, borde tydligt angifvas att den i andra stycket stadgade påföljden skulle gälla, äfven då såsom grufföreståndare anmäldes en person, som icke vore svensk undersåte. I anledning häraf och då derjemte, för att det med skyldigheten att utse grufföreståndare åsyftade ändamålet skall vinnas, nödigt synes, att grufföreståndaren skall vara i Sverige bosatt, hafva erforderliga ändringar i denna paragraf vidtagits.

Öfvergångsstadgandet.

I anledning af de inom högsta domstolen emot förslaget framställda anmärkningar har åt detta stadgande gifvits en ny lydelse, afseende att utmärka dels att den, som före den nya lagens utfärdande förvärfvat besittningsrätt till kronojord, är, oberoende deraf om han ännu tillträdt densamma, bibehållen vid de rättigheter, som enligt nuvarande lag tillkomma honom, dels att inmutaren, så framt inmutningen skett före nyssnämnda tidpunkt, icke heller är underkastad de nya skyldigheterna och inskränkningarna till kronans förmån, med undantag dock för det fall, att inmutaren genom förbehåll i mutsedeln tillförbundits att underkasta sig ny lagstiftning om jordegareandel för kronan. I sammanhang härmed har åt det på sådant förbehåll beroende temporära hindret mot utmåls läggande gifvits en viss förlängd verkan, så att den för utarrendering af kronans jordegareandel nödiga proceduren må kunna medhinnas; häremot svarar en förlängning af den tid, inom hvilken utmål enligt 21 § skall sökas.

Upphäfvet af kungörelsen den 19 augusti 1889 har af formela skäl flyttats till ingressen.

Sedan departementschefen härefter föredragit det, i öfverensstämmelse med de af honom nu uttalade åsigter, inom civildepartementet utarbetade förslag till förordning om ändrad lydelse af vissa paragrafer i grufvestadgan den 16 maj 1884, hvilket förslag finnes bilagdt detta protokoll, hemställde departementschefen i underdånighet att Kongl. Maj:t täcktes genom särskilda nådiga propositioner

dels inhemta Riksdagens yttrande öfver samma förslag;

dels föreslå Riksdagen att, derest Riksdagen i hufvudsak godkände de ifrågasatta ändringarne af 17, 22 och 65 §§ i grufvestadgan, medgifva att Kongl. Maj:t tillvidare egde i den ordning, som af Kongl. Maj:t närmare bestämdes,

ej mindre att åt svenske män, mot årlig afgift och under de vilkor i öfrigt, Kongl. Maj:t fastställde, under en tid för hvarje gång af högst tretio år upplåta begagnandet af den kronan tillkommande jordegareandel i grufva, med rätt derjemte för den, som erhållit upplåtelsen, att vid upplåtelsetidens utgång ega företräde till jordegareandelens öfvertagande äfven för en förnyad upplåtelse, derest sådan ifrågakomme,

än äfven att, om ingen finnes, som vore villig eller kunde öfvertaga begagnandet af jordegareandelen, efter omständigheterna i hvarje särskildt fall antingen vidtaga erforderliga åtgärder för bevarande åt kronan af jordegareandelen eller ock låta rätten till densamma förfalla.

Hvad föredragande departementschefen sålunda hemställt täcktes Hans Maj:t Konungen, på tillstyrkan af Statsrådets öfrige ledamöter, i nåder gilla samt befallde att i öfverensstämmelse dermed särskilda nådiga propositioner skulle till Riksdagen aflåtas af innehåll bilagorna till detta protokoll utvisa.

Ex protocollo:

Carl G. Edman.